

چالش‌ها و راهکارهای پلیس اینترپل در استرداد مجرمین

نرگس پورشاهی آنچه کند^۱، محمد موسائی^۲، میلاد سپهوند^۳

^۱ کارشناسی ارشد جزا و جرم‌شناسی موسسه عالی غیر انتفاعی رشدیه تبریز

^۲ کارشناسی ارشد جزا و جرم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر

^۳ کارشناسی حقوق دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجرد

چکیده

استرداد مجرمین از اصطلاحات علم حقوق بوده و به معنای مجموعه اقداماتی است که برای برگرداندن بزهکار از کشور محل سکونت به کشور محل وقوع جرم صورت می‌گیرد با افزایش میزان جرایم مجرمان به دلیل فرار از مجازات سعی می‌کنند به هر طریقی از کشور خارج شوند و به کشور دیگری بروند تا به دلیل جرایمی که انجام داده‌اند مورد مجازات قرار نگیرند. در این مقاله که به روش توصیفی-تحلیلی به نگارش در آمده است به بررسی موضوع چالش‌ها و راهکارهای پلیس اینترپل در استرداد مجرمین پرداخته ایم و به این نتایج دست یافته ایم. پلیس بین‌الملل نقش بسیار مهم و مفیدی در جهت استرداد مجرمین در جهان ایفا می‌نماید. موانع قضایی و اداری فراوانی در زمینه استرداد مجرمین از کشور دیگر به ایران وجود دارد پلیس اینترپل همواره به عنوان یک مقام بیطرف بین‌المللی نباید تحت دستور سایر کشورها باشد. که مهمترین آن دخالت و نفوذ کشورهای اروپایی و امریکا می‌باشند هرچند نوع مجازات، تشریفات زاید، نبود قرار داد استرداد بین دو کشور... در این بین نیز موثر است ولی اعمال نفوذ اصلی‌ترین نقش را برعهده دارد.

واژه‌های کلیدی: استرداد، مجرمین، اینترپل، چالش، موانع قضایی، موانع اجرایی

مقدمه:

استرداد در لغت به معنای باز پس گرفتن، (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۴) در خواست بازگرداندن، بازدهی و پس فرستادن آمده است. (آخوندی، ۱۳۸۲)

و در اصطلاح حقوقی، به مجموعه اقداماتی گفته می‌شود که برای برگرداندن بزهکار از کشور محل سکونت به کشور محل وقوع جرم صورت می‌گیرد.

استرداد مجرمین عبارت است از پس گرفتن متهم یا محکوم علیه که پس از ارتکاب جرم و یا قبل از اجرای حکم محکومیت از قلمرو سرزمین محل وقوع جرم خارج شده است. (ولیدی، ۱۳۸۲). استرداد مجرمین عبارتست از اقداماتی که بر اثر آن دولت‌ها متقابلاً متهمین و مجرمینی را که به قلمرو دولت دیگر فرار کرده اند، به یکدیگر مسترد می‌دارند. دولتی که استرداد را تقاضا می‌کند، دولت متقاضی و دولتی که از او تقاضای استرداد می‌شود، دولت متقاضی^۱ عنه نامیده می‌شود.

موانع قضایی موانعی است که از لحاظ قانونی کشور متقاضی عنه سبب می‌شود دولت متقاضی عنه به دلایل این قوانین از استرداد مجرم به دولت متقاضی خورداری نماید از جمله این موارد تابعیت مضاعف، نوع مجازات در ایران را می‌توان نام برد. موانع اجرایی موانعی است که در اجرای استرداد مجرمین خلل ایجاد می‌کند ممکن است مجرم تابعیت مضاعف نباشد و جرم او از لحاظ کشور متقاضی عنه نیز جرم محسوب شود ولی اگر مابین دو کشور قرارداد استرداد مجرمین وجود نداشته باشد کشور متقاضی عنه مجبور به تحویل مجرم نیست.

بررسی موانع استرداد در سطح بین المللی

در سطح ملی و بین المللی برخی از رویدادها و مباحث بر دامنه مشکل استرداد می‌افزاید که باید به آنها توجه شود. در این قسمت به پاره‌ای از موانع و مشکلات جهانی در امر استرداد مجرمان می‌پردازیم:

استرداد و انواع صلاحیت‌ها

صلاحیت رسیدگی به جرم بر اساس چند عامل تعیین می‌شود که با عنایت به قوانین کشورها تا حدودی این شرایط فرق دارد. اولین ملاک، صلاحیت سرزمین محل ارتکاب جرم است که به «صلاحیت سرزمینی»^۱ معروف است. ملاک دیگر، تابعیت است. تابعیت مجرم و تابعیت بزه دیده، می‌تواند ملاک صلاحیت یافتن کشور متبوه برای رسیدگی به جرم باشد. گاه ارتکاب برخی جرایم در هر کشوری باشد به دلیل صدمه زدن به امنیت کشور و تمامیت ارضی^۲، موجب صلاحیت یافتن می‌شود که به آن «صلاحیت واقعی»^۳ گویند. گاه نوع جرم صلاحیت را تعیین میکند یعنی برخی جرایم هستند که مرتکب این جرایم در صورت ارتکاب جرم در هر کجا دستگیر شود، طبق عهود خاص و کنواسیون‌های بین المللی محاکمه خواهد شد که به آن «صلاحیت جهانی»^۴ گویند. نظر برخی حقوق دانان بر آن است که در صورت وجود چنین صلاحیتی و نیز دریافت تقاضای استرداد، استرداد مقدم بر اعمال صلاحیت جهانی است. در باقی موارد صلاحیتی، هر یک از صلاحیت‌ها می‌توانند مانع استرداد شوند و

¹ Territorial competency

² Territorial integrity

³ Protective competency

⁴ Universal competency

تنها راه یا یکی از راه های مفید رفع آن، گسترش همکاری های قضایی بین المللی است. (امیدی و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۶۴ و ۶۵)

استرداد و مشکل ساختار سنتی آن

وجود برخی قواعد در استرداد، اگرچه روزگاری مورد تاکید فراوان قرار میگرفت، اما در حال حاضر، سبب بروز مشکلات و به تبع آن بروز عقاید مخالف شده است. یکی از قواعد «قاعده مجرمیت متقابل» (Bouville Criminality, Edited by: Nils Fareborg, 43: 1989) و دیگری بحث اصل «اختصاصیت» است.

بر اساس قاعده مجرمیت متقابل، زمانی تقاضای استرداد قابل قبول است که عمل علاوه بر کشور تقاضاکننده، در کشور دریافت کننده تقاضا نیز جرم باشد. قاعده اختصاصیت نیز عبارتست از این که مجرم بر اساس جرمی که در تقاضای استرداد اعلام شده، باید محاکمه شود یا مجازات درباره وی اجرا شود. البته در صورت پذیرش دولت استردادکننده مجرم، میتوان به جرایم دیگر وی نیز رسیدگی کرد. قاعده مجرمیت متقابل اگر چه در برخی جرایم مرسوم و کلاسیک مشکلی ایجاد نمی کند، اما در جرایم ناشی از فناوری مدرن، جرایم سازمان یافته و... موجب بروز مشکلاتی می شود، برای رفع این مانع استرداد، در صورت بروز چنین حالتی، به نظر می رسد از قاعده یا تعقیب یا استرداد و نیز دادرسی انتقال یافته باید بهره جست تا مجرم بسزای اعمالش برسد. (امیدی و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۶۵)

اثر کنوانسیون های بین المللی و منطقه ای

از دیگر پارامترهایی که به هنگام استرداد میتواند به صورت مثبت (پذیرش استرداد) یا به صورت منفی (امتناع از استرداد) واجد اثر باشد، وجود کنوانسیون های چندجانبه^۵ است. کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و پروتکل های الحاقی ایران از جمله متونی است که مورد تبعیت کشورهای اروپایی قرار گرفته و حائز مسائل مهمی است. مثلا در طی آن به دول عضو کنوانسیون پیشنهاد شده مجرمان فارغ از تابعیتشان مسترد شوند. بنابراین مجرم حتی اگر چه تبعه دولتی باشد که در سرزمین آن به سر میبرد، اما در اثر تقاضای دولت دیگر عضو کنوانسیون باید مسترد شود. البته این رهیافت «کامن لا»^۶ است که استرداد اتباع را مجاز می شمرد و دلیل آن اختلاف در مبنای استرداد است. زیرا به محل ارتکاب نظر دارد. اما کشورهای پیرو سنت حقوقی «سیویل لا»^۷ به تابعیت شخص مرتکب نظر دارند، این مقرره تا حد کمی مورد تبعیت کشورهای اروپایی قرار گرفته است. از جمله پیمان های منطقه ای، باید به پیمان ماستریخت، یا به عبارت بهتر عهدنامه شینگن، اشاره کرد که طی آن نیز به استرداد اتباع تاکید شده است. البته در صورت مسترد نشدن باید به تبعیت از قاعده یا تعقیب یا استرداد کشور امتناع کننده از استرداد، به واسطه نهاد قضایی دادرسی انتقال یافته فرد مورد نظر را محاکمه کند.

هم کنوانسیون اروپایی استرداد و هم پیمان مساتریخت حاوی مطالب و مقرراتی است که می تواند بر دیگر کشورها نیز اثر گذارد و جا دارد نهادهای حقوقی و قضایی ایران نیز به آنها توجه داشته باشند. (امیدی و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۶۶)

⁵ Multilateral convention

⁶ Common Law

⁷ Civil Law

استرداد و نوع مجازات

از آنجایی که بحث مجازات دامنه ای وسیع دارد و علاوه بر حقوق بشر، از قدیم در مباحث استرداد نیز مطرح بوده و در سیر زمان بحث های دیگری بدان افزوده شده است، از این رو به عنوان یک مانع استرداد باید مورد توجه بیشتر قرار گیرد. در سال های اخیر یکی از موانع استرداد مجرمان توسط برخی از کشورها وجود مجازات های بدنی عنوان شده است. در عین حال که این دلیل جای بحث فراوان دارد و هستند افرادی که استدلال های مخالف دارند، اما حربه ای نیز در دست دولت ها است تا اعمال نظر کنند. (امیدی و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۶۷)

استرداد و حقوق بشر

استرداد از زمان های قدیم تا به امروز فراز و نشیب هایی را پشت سر گذاشته است. از آن زمان که پا به عرصه حیات گذاشته تا آن گاه که به صورت موافقتنامه^۸ تجلی کرده و در کنوانسیون ها مطرح شده است و سپس، در قوانین داخلی تبلور یافته است سیری است که تعامل حقوقی بین دول را نشان میدهد. اما قضیه به همین جا ختم نمی شود. دیگر مباحث یا رشته های حقوقی نیز در این روند موجب بروز مشکلاتی شده اند که از جمله این ها حقوق بشر، حقوق اساسی و... هستند (رحمدل، ۱۰۷: ۱۰۵-۱۳۷۸). نخست باید به این پرسش پاسخ گفت که اصولا حقوق بشر چه ارتباط یا تاثیری می تواند بر استرداد داشته باشد؟ مسلم است تا چند دهه قبل طرح ارتباط یا تداخل مباحث حقوق بشر با استرداد موردی نداشت. اما به وجود اعلامیه جهانی حقوق بشر، کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل، کمیسیون اروپایی حقوق بشر و نیز با تاسیس دادگاه اروپایی حقوق بشر، مسئله تأثیر حقوق بشر بر استرداد به طور جدی مطرح شد. نکته بعدی این است که حقوق بشر چیست؟ و تعداد آنها چقدر است؟ پس از پاسخگویی به این سوال، آنگاه باید دید کدام یک از حقوق بشر می تواند در استرداد مطرح و تأثیرگذار باشد. مسلم است در تعریف حقوق بشر دیدگاه واحدی را نمی توان یافت. حق های عمده بشری در اعلامیه جهانی حقوق بشر و کنوانسیون اروپایی حقوق بشر قابل مشاهده است. اما توسعه این حقوق در سطح ملی و بین المللی بر میزان تردیدها افزوده است. حقوق بشر در مجموع حقوق داخلی یک کشور باید مورد ملاحظه قرار گیرد و گرنه بدون توجه به اصول فلسفه حقوق هر کشور، فقط به حقوق بشر نگرستن ما را به سر منزل مقصود رهنمون نخواهد ساخت. نکته دیگر موارد تخطی از حقوق بشر است که به دلیل اختلاف در تعریف و مصادیق حقوق بشر، موارد تخطی و نقض نیز مختلف بوده است. استرداد رابطه بین دو دولت است. برای طی کردن روند بازگرداندن مجرم این دیدگاه و دیدگاه های مشابه در برخی دیگر رشته های حقوقی دیرزمانی دیده میشود. امروزه فرد به عنوان یک سوژه صاحب حق یا موضوع حق در تجزیه و تحلیل ها مورد توجه قرار گرفته است. با رویه ای که در دادگاه اروپایی حقوق بشر مدتی است ایجاد شده، افراد حتی علیرغم تصمیم دولت محلی که در سرزمین آن اقامت دارند، می توانند به این دادگاه اروپایی شکایت کنند و بعضا به نفع خود موفق به اخذ رای شوند. در قضیه زوترینگ، علیرغم ارتکاب جرم از ناحیه وی در سرزمین آمریکا و فرار وی به انگلستان، تصمیم دولت انگلستان مبنی بر پذیرش تقاضای استرداد وی به آمریکا در اثر شکایت وی به دادگاه اروپایی حقوق بشر مردود اعلام شد، زیرا زوترینگ به حق حیات خود و وجود مجازات اعدام^۹ در آمریکا استناد کرده بود و از دادگاه اروپایی حقوق بشر خواست به این علت مانع استرداد وی از انگلستان به آمریکا شوند. (فیوضی، ۹۳: ۱۳۵۲)

^۸ agreement

^۹ Capital punishment

لذا دیده می شود که اثر مسائل مطروحه در باب تاثیر حقوق بشر بر استرداد، از سطح اروپا فراتر رفته و بر کشورهای دیگر نیز اثر میگذارد. پس حتی در صورت عدم پابندی یا عدم اعتقاد به ضرورت طرح قضایای فوق در حقوق داخلی، باید توجه داشت اگر مرتکب جرم در کشورهای اروپایی به سر میبرد، ممکن است چنین حالتی پیش آید، کشور مانیز از این قاعده مستثنی نیست بنابراین توجه به حقوق بشر در استرداد لازم است. نتیجه این که در یک جمع بندی توجه به استرداد و حقوق بشر بنای به دلایل زیر لازم است: مباحث حقوق بشر مانند حقوق و آزادیهای بنیادین افراد بر استرداد میتواند اثر گذارد. مجازات های بدنی از جمله مباحث حقوق بشر است و میتواند موثر بر استرداد باشد. حقوق بشر در روند دادرسی کیفری میتواند بر استرداد اثر گذارد.

استرداد و اختلاف در تعابیر

گاهی اوقات در معاهدات دوجانبه^{۱۰} یا چند جانبه استرداد واژگانی به کار میرود که اگرچه در نسخه های متعدد به زبان های مختلف تنظیم شده اند، ولی در هر کشوری تعبیری متفاوت از آن میشود. مثلا یکی از اختلافات در واژه نماینده بود که در معاهده استرداد فرانسه - آمریکا درج شده بود حتی واژه فرانسوی با انگلیسی آن یکسان بود، اما چون نماینده ای که در سیستم قضایی آمریکا مجرم را تحویل میگرفت یا مسترد میداشت با نماینده ای که در سیستم فرانسه مطرح بود، فرق داشت اختلاف پیش آمد. به هر حال یکی از مشکلات فراروی استرداد، اختلاف بر سر برخی تعابیر است که البته زیاد موجب بروز مشکل نمی شود. (امیدی و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۶۹)

استرداد و برخی از جرایم پیچیده و مرکب

امروزه با جرایمی روبرو می شویم که عملا چند کشور را درگیر مسئله صلاحیت رسیدگی به جرم کرده اند. تروریسم بین المللی، جرایم هواپیماربابی، ترورهای سیاسی، معاملات مواد مخدر و جرایم سازمان یافته، همگی از این دست هستند. این جرایم به واسطه طبع فراملیشان در امر استرداد مجرمان مشکلاتی را به وجود میآورند و رسیدگی به آنها مستلزم بسط و ارتقا دادرسی خاص جرایم فراملی است. با افزودن مسئله تابعیت به این امر، بر پیچیدگی مسائل افزوده می شود. در جرایم سازمان یافته جرایمی همچون قاچاق مواد مخدر دیده می شود، که فرد یا افراد راس گروه در کشور دیگری اقامت دارند و توسط ایادیشان دست به ارتکاب جرم مزبور میزند و درآمدهای حاصله را به اصطلاح با تطهیر پول های نامشروع صرف کارهای تجاری یا تفریحی میکنند. این گونه افراد از حیث مکانی و نحوه عمل در تعقیب یا استرداد مقام تقاضاکننده را با مشکلاتی مواجه میکنند.^{۱۱} (امیدی و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۶۹)

¹⁰ Bilateral contract

¹¹ (Organized Crime and International Terrorism, ICPR 460-461. 1996: 28)

موانعی که از استرداد مجرمین به ایران جلوگیری می کنند

ارتباط ابزاری اینترپل با قدرت های بزرگ

مطالعه موردی گروه های تروریستی منافقین، پژاک و جندالله

منافقین در طول حیات خود جنایاتی را در حق ایرانیان مرتکب شده اند. نگاهی هرچند گذرا به لیست جنایات این گروهک تروریستی خود گویای بسیاری از واقعیات است. استرداد سران و اعضای گروهک تروریستی منافقین از طریق اینترپل حداقل انتظار ایرانیان از این سازمان بین المللی می تواند باشد. گفتنی است بیش از ۱۰۰ نفر از منافقان توسط اینترپل تحت تعقیب هستند. سخنگوی وقت وزارت خارجه با اذعان به این نکته هک این گروهک تروریستی نزدیک به ۱۲ هزار نفر از ایرانیان را به شهادت رسانده اند گفته بود: اسناد این جنایات در اختیار اینترپل قرار گرفته است. وی گفته بود: ما به دنبال این هستیم که گروهک منافقان را از طریق اینترپل در اختیار گیریم^{۱۲} اما عملاً هیچگونه اقدامی در این ارتباط و استرداد آنها از طریق اینترپل به ایران صورت نمی گیرد.

گروهک پژاک نیز از جمله گروه های تروریستی است که ایران می تواند استرداد اعضای این گروه را از طریق اینترپل پیگیری کند. محمدکرمی راد در این زمینه می گوید: ایران هزار صفحه مستندات از جنایات گروهک تروریستی پژاک به اینترپل تحویل داده است.^{۱۳} در حالی که قدرت های بزرگ از پلیس اینترپل به عنوان ابزاری در جهت تحت فشار قرار دادن کشورهای مستقل و شخصیت های حقیقی و حقوقی این کشورها بهره فراوان می برد سوال اینجا است که ایران از این ابزار تا چه اندازه توانسته برای پیگیری حقوق و مطالبات ملت ایران در مبارزه با گروهک های تروریستی پناه گرفته در غرب استفاده کند؟ با وجود این که عبدالملک ریگی سرکرده گروهک تروریستی جندالله هر روز در کشورهای غربی در رفت و آمد بود پلیس اینترپل برای دستگیری و استرداد وی به ایران اقدامی انجام نداد تا جایی که ریگی را طی یک اقدام اطلاعاتی بر فراز آسمان ایران و در حالیکه تصمیم داشت در یک جلسه با آمریکاییان شرکت کند دستگیر کردند. (امیدی و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۷۱)

حقوق بشر در اروپا

در کنوانسیون های اروپایی استرداد و حقوق بشر، برخی مواد در مقابل سیستم کیفری ایران قرار میگیرند که عبارتند از: الف) یکی دیگر از موارد امتناع از استرداد در ایران، مسئله اعتبار امر مختوم است؛ ماده ۷ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۰ اعتبار امر مختوم در جرایم تعزیری را به صراحت پذیرفته است اما در جرایمی که مربوط به قصاص می باشد بحث اعتبار امر مختوم در خصوص استرداد مجرمین از بین رفته است ازین رو چون رسیدگی مجدد ظاهراً منعی ندارد، فرد قابل استرداد به نظر نمی رسد.

ب) از جمله زمینه های امتناع از استرداد، شمول مرور زمان تعقیب یا مجازات است. مرور زمان که در موارد ۵۱ و ۵۲ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴ و مواد ۴۹ الی ۵۳ قانون مجازات عمومی اصلاحی مصوب ۵۲/۲/۱۱ ناظر به مدت مرور زمان جرایم و مجازات ها، تعقیب و کیفر ذکر شده بود، پس از انقلاب توسط شورای نگهبان، مخالف شرع تشخیص داده شد. ج) مشکل اول از حیث میزان و نوع مجازات برای قابلیت استرداد مجرم است. در سیستم اروپایی شرط قابلیت استرداد برخورداری جرم از ضمانت اجرای مجازات، سلب آزادی یا توقیف برای حداقل یک سال یا بیشتر است. در صورتی که ضمانت

^{۱۲} از سخنرانی های رامین مهمان پرست
^{۱۳} عضو هیئت رئیسه کمیسیون امنیت ملی دوره هشتم مجلس شورای اسلامی

اجرایی جزایی در ایران در برخی جرایم شلاق، اعدام، احکام دیه و... است. از این رو محدوده اعمال ضمانت اجرا عملاً دامنه تعدد جرایم قابل استرداد را کم میکند.

د) یکی از موارد مورد بحث که البته نسبت به اروپا کمتر مصداق یافته، تغییر تابعیت ایرانیان مهاجر یا پدیده تابعیت مضاعف و وجود تابعیت فعال است که نیازمند بررسی مجدد است.

اشتراک تابعیت متهم به جرم با دولت متقاضی، متقاضی عنه و دولت ثالث، اقتضائات متفاوتی خواهد داشت. در صورت اشتراک تابعیت متهم با دولت متقاضی استرداد، این امکان وجود دارد که دولت متقاضی عنه با تسامح بیشتری به قضیه توجه کند و استرداد وی را بپذیرد. در صورتی که متهم تابعیت دولت متقاضی عنه را داشته باشد، همین قاعده منع استرداد تبعه مطرح خواهد شد. اگر تابعیت دولت ثالث را داشته باشد، دولت متقاضی عنه می تواند با استرداد وی به دولت متقاضی (که برای مثال می تواند دولت محل وقوع جرم باشد) موافقت نماید. البته دولت متقاضی عنه در موقع تسلیم متهم، جریان را به دولت متبوع وی اطلاع می دهد که این شرط در اکثر معاهدات استرداد بیان گردیده است. بنابر این، همه معاهدات استرداد بنا به دلایلی موانع استرداد را پیش بینی می کنند و در کل این دلایل اغلب مشابه می باشند. با این حال، همه دلایل به یک اندازه قابل اعتنا نیستند. بعضی از دلایل رد، مبتنی بر اوضاع و احوال شخصی متهم هستند. زمانی که از دولت متبوع متهم درخواست استرداد می شود، مهمترین مانع تابعیت است. از این رو در حقوق استرداد، با وجود تعهدات ناشی از توافقات خاص بین المللی مندرج در کنوانسیونهای متعدد، مسئله ی تعهد به استرداد یا محاکمه به طور عمده در زمینه ی بحث عدم استرداد اتباع، وضع و تثبیت شده است.

ه) در خصوص مجازات اعدام نیز تعدادی کشورها آن را لغو کرده اند و برخی رسماً دارای این مجازات هستند. اروپا کاملاً وجود مجازات اعدام را مانع استرداد میسرمد و حتی در رابطه با افریقا، کانادا و برخی کشورها، به شرطی اقدام به استرداد فرد مورد ادعا خواهند کرد که دولت متقاضی تضمین دهد مجازات اعدام درباره فرد اجرا نخواهد شد. و مرتکبان جرایم مواد مخدر معمولاً به هنگام ترس از استرداد به ایران، مسئله گرویدن به آیین مسیحیت را مطرح میکنند و با تمسک به حق آزادی مذهب در اروپا و با این حیلہ بعضاً مسترد نمیشوند. (امیدی و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۷۲)

مشکل با رهیافت سازمان ملل

برخلاف رهیافت اروپایی که مشکلات و تنش های زیادی برای کشورهای جهان سوم در بردارد، رهیافت سازمان ملل تنش کمتری ایجاد می کند. علت این امر هم روشن است، زیرا مخاطب سازمان ملل کشورهای مختلف جهان با فرهنگ ها، سنن و قواعد حقوقی گوناگون است و تقریب بین این فرهنگ ها مستلزم بیان قواعدی با کمترین تنش و تقابل است. سازمان ملل نیز در مقدمه معاهده خود، ارتباط معاهده استرداد با معاهدات حقوق بشر و دیگر اسناد قضایی را متذکر می شود و نیز یادآور شده که قوانین و معاهدات کنونی استرداد در کشورها با شرایط روز سازگاری ندارند.

در اجرای استرداد مجرمین موانعی وجود دارد و در موارد بسیاری مجرمینی که مرتکب جرایم سنگینی شده اند و به کشوری پناهنده شده اند به علت وجود چنین موانعی از مجازات و عمل زشت خود گریخته اند.

موانع اجرایی موانعی است که در اجرای استرداد مجرمین خلل ایجاد می کند ممکن است مجرم تابعیت مضاعف نباشد و جرم او از لحاظ کشور متقاضی عنه نیز جرم محسوب شود ولی اگر مابین دو کشور قرارداد استرداد مجرمین وجود نداشته باشد کشور متقاضی عنه مجبور به تحویل مجرم نیست. (امیدی و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۷۲)

موانع اداری پیش روی پلیس اینترپل

تشریفات زاید

امروزه بسیاری از کشورها برای جلوگیری از تشریفات زاید و تسریع استرداد از روابط تبادل اطلاعات و مدارک، توسط مقامات قضایی خود سخن می گویند. در حالی که دولت ایران برای انجام استرداد از سیستم نیمه قضایی- نیمه اداری پیروی نموده و تعدد مقامات دخیل بر پیچیدگی های این پدیده افزوده است. (قطبی، ۱۳۸۷) در واقع در قانون استرداد مجرمین ایران درخواست استرداد منحصر از طریق مجاری سیاسی صورت گرفته که این موانع و سختگیری ها با گذشت زمان منجر به فرار مجرم خواهد شد.

عدم موفقیت در برقراری رابطه استرداد با سایر کشورها

روابط استرداد به دو صورت کلی شکل می گیرد: یا براساس معاهده است، که این معاهدات یا به صورت دوجانبه است یا به صورت چندجانبه مانند کنوانسیون اروپایی پاریس (۱۹۵۷) و یا برطبق عمل متقابل و براساس قوانین داخلی کشورها. متأسفانه در هر دو صورت با اشکالات اساسی و موانعی مواجهیم، زیرا از میان معاهداتی که دولت ایران با سایر کشورها منعقد نموده، یا بخش عمده ای منسوخ و عملاً غیرقابل اجراء شده و نیاز به بازنگری مجدد دارند (به عنوان مثال معاهدات منعقد شده با ترکیه، فرانسه، پاکستان...) یا برخی از آنها با کشورهای مشترک المنافع، بعد از انقلاب اسلامی منعقد شده و دارای کارایی لازم نیست. علاوه بر این به نظر می رسد دولت ایران از لحاظ معامله متقابل نیز در روابط بین المللی با موانعی جدی مواجه است زیرا چندان توجهی به این راهکار موثر در زمینه استرداد نمی شود. بنابراین از لحاظ عملی دولت ایران در هر دو شکل برقراری رابطه استرداد با سایر کشورها ناموفق بوده و این امر می تواند نتایج بسیار زیانباری از لحاظ امنیتی، اجتماعی و قضایی در عرصه داخلی به دنبال داشته باشد و به حسن شهرت جامعه ایران در عرصه بین المللی نیز لطمه وارد آورد.

عدم توجه به نقش و جایگاه اینترپل از دیگر اشکالات قانون استرداد ایران عدم توجه به نقش و جایگاه مشخص برای دفتر پلیس بین الملل می باشد. این قانون به این موضوع توجهی نداشته و نقش بسیار فرعی برای این نهاد در نظر گرفته است. بنابراین شایسته است که با توجه به عضویت دولت ایران در سازمان پلیس بین الملل و پرداخت حق عضویت سالانه به این سازمان و نیز توانایی بالقوه بالای آن در زمینه استرداد، از نقش اجرایی این اداره در قانون، بهره برداری بیشتری شود. (قطبی، ۱۳۸۷، ص ۲۴)

سازمان ملل نیز در مقدمه معاهده خود، ارتباط معاهده استرداد با معاهدات حقوق بشر و دیگر اسناد قضایی را متذکر میشود و نیز یاد آور شده که قوانین و معاهدات کنونی استرداد در کشورها با شرایط روز سازگاری ندارند. در چنین مواردی می توان بر اساس اصل عمل متقابل که در علم حقوق و قانون استرداد مجرمین وجود دارد اقدام کرد. اگر ایران با کشور مورد نظر ارتباط دوستانه و خوبی داشته باشد هر چند قراردادی هم وجود نداشته باشد می تواند در خواست خود مبنی بر استرداد مجرم را مطرح کند و آن کشور نیز بپذیرد. در واقع روابط بین دولت ها گاهی بیشتر و بهتر از وجود قرارداد عمل می کند. چرا که ما در مواردی با برخی کشورها قرارداد هم داشته ایم اما به خاطر تیره بودن روابط، آنها به قرارداد عمل نکرده اند و از آنجا که در حقوق بین الملل دادگاهی برای رسیدگی به این نوع شکایت ها وجود ندارد در عمل این نقض قراردادهای بی جواب می ماند. (ظاهر محمدی، ۱۳۹۰، ۱۲)

اعمال نظر مقامات سیاسی

علاوه بر موانع حقوقی یادشده برخی موانع دیگر نیز وجود دارد که به یک نمونه آن اشاره می‌کنیم. در بسیاری موارد، بعد حقوقی استرداد مجرمان از بعد سیاسی آن جدا نیست و این مسئله هنگام اجرا و عمل ظاهر می‌شود، کشورها با اینکه معاهده استرداد را با یکدیگر امضاء می‌کنند، هنگامی که با تقاضای استرداد کشور مقابل مواجه می‌شوند، اگر استرداد شخص مورد نظر را مخالف با اهداف سیاسی یا نظامی یا اقتصادی خویش ببینند، به بهانه‌های مختلف یا با انکار حضور فرد مورد نظر در سرزمین خود، از استرداد او امتناع می‌ورزند، به عبارت دیگر در مقام عمل غالباً مسئله استرداد مجرمان تحت تأثیر مسائل سیاسی قرار می‌گیرد.

دخالت و اعمال نظرهای مقامات سیاسی کشور در مورد درخواست استرداد در ممانعت از استرداد تأثیر دارد؛ هرچند برای رد درخواست استرداد در چنین مواردی ادعاهایی مانند تعارض قوانین و مجازات با اصول بین الملل را مطرح می‌کنند. اگر متهم یا فرد فراری توانایی‌هایی داشته باشد که منافی برای کشور مورد درخواست استرداد به دنبال داشته باشد، باز مسئولان با بهانه‌هایی مشابه، با استرداد وی موافقت نمی‌کنند؛ (غفاری، ۱۳۸۲، ص ۲۵)

موانع قضایی پیش روی پلیس اینترپل

موانع قضایی مواعی است که از لحاظ قانونی کشور متقاضی عنه سبب می‌شود دولت متقاضی عنه به دلایل این قوانین از استرداد مجرم به دولت متقاضی خورداری نماید از جمله این موارد تابعیت مضاعف، نوع مجازات در ایران را می‌توان نام برد.

موانع استرداد (قانون راجع به استرداد مجرمین ایران مصوب ۱۳۳۹/۰۲/۲۸)

موانع استرداد را به شرح ذیل می‌توان نام برد:

• قاعده عدم تسلیم تبعه

• جرایم سیاسی

• جرایم نظامی

• امر مختوم کیفری

• مرور زمان

• جرایم کم اهمیت

جرم از نگاه دو کشور (مضاعف)^{۱۴}

بر حسب قوانین مختلف و عرف بین المللی عمل مجرمانه در صورتی که در قانون کشور درخواست کننده و درخواست شونده جرم به شمار رود می‌تواند قابل استرداد باشد.

موانع استرداد

منع استرداد اتباع داخلی: مقنن بر اساس مواد ۳ و ۱ و ۳ قانون مجازات اسلامی رسیدگی به جرائم ارتكابی اتباع ایران در هر کجا که باشند را تابع قانون مجازات ایران می‌شناسد. که ماده ۳ و بند ۵ ماده ۱ قانون استرداد مجرمین نیز صریحاً این موضوع را مورد تأکید قرار داده است. این اصل که اصلی موکد است، به این معناست که هرگز و در هیچ شرایطی نباید کشوری اتباع خود

¹⁴ <http://www.karimilawfirm.com/fa/publications/322-extradition>

راکه در مظان اتهام هستند و یا حتی حرم آنها اثبات شده به کشور دیگری که صلاحیت رسیدگی به جرم را دارد استرداد نمایند البته این اصل باعث سواستفاده هایی نیز شده است چنانچه در پرونده اخیر اختلاس سه هزار میلیاردی مرتکب اصلی با اخذ تابعیت کشور کاناداسالها قبل از وقوع جرم، با توجه به دوتابعیتی بودن توانسته از چنگال عدالت کیفری رهایی یابد. (رضایی، ۱۳۹۱، ص ۲۸)

منع استرداد مجرمین سیاسی و نظامی: بزه هایی که مرتکبین آن قابل استرداد نیستند جرایم سیاسی و نظامی است طبق سنتی که از قرن پیش بین دولتها معمول شده، مرتکبین جرایم سیاسی و نظامی از استرداد مصون می باشند. این روش علاوه بر سنتی بودن، در قراردادهای استرداد مجرمین و نیز قوانین راجع به استرداد، با صراحت قید می شود. سوقصد به حیات افراد در هیچ موردی جرم سیاسی محسوب نخواهد شد. (بند ۲ و ۴ ماده ۸ قانون استرداد مجرمین منع استرداد مرتکبان جرایم کم اهمیت: از آنجائیکه اعمال قاعده استرداد مجرمین مستلزم صرف وقت و هزینه تشریفات زیادی است لذا مقنن در ماده ۴ لایحه قانونی استرداد مجرمین سال ۱۳۳۹ این موضوع را مورد توجه قرار داده است. به همین لحاظ استرداد در مورد جرایم بی اهمیت، بویژه امور خلافی و جنحه های کوچک، پذیرفته نمی شود. استرداد برای اعمال مجازات اعدام، قطع اعضا، تنبیهات بدنی، مرگ مدنی و نظایر آن پذیرفته نمی شود.

جرائم مربوط به اختلافات و جنگهای داخلی: این جرائم متصل یا مربوط به جرائم سیاسی تلقی شده و به همین لحاظ مشمول استرداد نمیباشند. (بند ۲ ماده ۸ قانون استرداد مجرمین)

موانع استرداد از منظر اینترپل

در اجرای استرداد مجرمین موانع متعددی وجود دارد و در موارد بسیاری مجرمینی که مرتکب جرایم سنگینی شده، و به کشور دیگری گریخته اند به علت وجود چنین موانعی، از مجازات و عواقب عمل زشت خود گریخته اند. همانطور که گفته شد در راه تحویل متهمین و یا محکومین و یا محکومین فراری برای اجرای عدالت موانعی وجود دارد، این موانع به شکلی است که از شکل و قالبی علمی برخوردار نیست زیرا برخی شرایط در اصول کلی بین المللی پذیرفته شده در رابطه با استرداد وجود دارد که با توجه به آنها اصولاً از سوی کشورهای درخواست کننده، درخواستی به عمل نمی آید. (قربان حسینی، ۱۳۷۰، ص ۳۶)

در اینجا مواردی را که موجب طولانی شدن مکاتبات و اعلام درخواست از سوی اینترپل به کشورهای دیگر می شود فهرست وار ذکر می نماییم. (خانزاده، ۱۳۹۲، ص ۱۴)

عدم اطلاع از مقررات کامل استرداد

ارسال پرونده به اینترپل از سوی مراجع قضایی که در واقع نیازی به آن نیست و تنها رونوشت و تصویر مدارک کافی است. همچنین عدم هماهنگی در بدو امر با اداره حقوقی موجب طولانی شدن مکاتبات و روال استرداد می شود.

عدم هماهنگی از ابتدای کار با وزارت امور خارجه

عدم وجود یک دستورالعمل جامع در این زمینه و یا در صورت وجود، عدم اجرای آن و یا عدم اطلاع از آن، که این نیز یکی از موانع استرداد به شمار آید. همچنین دریافت یادداشت های ناقص و با مشخصات غیر مشخص و یا بدون اشاره به جرم ارتكابی و بدون مدارک و دلایل مورد نیاز نیز از موانع تسریع استرداد به شمار می آید. (قربان حسینی، ۱۳۷۰، ص ۳۶)

عمل متقابل

امروزه این عمل متقابل یکی از پایه های بنیادین حقوق بین الملل است. حتی در صورت وجود قرارداد، اصل عمل متقابل ضمانت گسترده تری می باشد. در صورت فقدان یک معاهده، اصل عمل متقابل پایه همکاری دوجانبه و یا چند جانبه در این خصوص می باشد و کشور پذیرنده درخواست، به شرط عمل متقابل، مبادرت به همکاری می نماید.

قاعده جرم خاص

توسعه دامنه بازخواست و مجازات فرد مجرم به سایر موارد در استرداد قابل قبول نیست و تنها در خصوص مصادیق مجرمانه در قانون استرداد مسموع و قابل قبول خواهد بود و حتی اگر در زمان دادرسی نوع جرم تغییر یابد، معتبر نیست.

قاعده محاکمه یا استرداد قاعده

«یا محاکمه کن یا مسترد نما» در رویه دولتها اصل گروسیوس نیاز به پشتیبانی و گسترش دارد و در ابعاد مختلف همکاری های قضایی قابل اجرا می باشد. این قاعده علاوه بر جنایت های جنگی در قراردادهای استرداد میان کشورها در جرایم معمولی و یا بین المللی مصداق دارد. (کریمی، ۱۳۹۹، ص ۳۷)

معاهدات استرداد مجرمین

به قراردادهایی که میان دو یا چند دولت منعقد میگردد و در آن شرایط استرداد، جرایم قابل استرداد، جزئیات و نکات مربوط به آن ذکر می شود که جهت اجرای مناسب امور استرداد وضع شده و دولت ها را وادار به اجرای آن می سازد، معاهده استرداد گویند. دقت در مفاد ماده قانون استرداد مجرمین ایران به خوبی می رساند که قانون که مظهر اراده یک کشور است نمی تواند عهدنامه را که مظهر اراده دو یا چند حاکمیت ملی است از بین ببرد و معاهده بر قانون تفوق و برتری دارد. بنابراین در موارد استرداد، قاضی رسیدگی کننده باید کوشش کند تا حکم مسئله را در قراردادهای موجود بیابد و طبق آن عمل نماید و در صورت نبود قرارداد بین دولت ایران و کشور متقابل و یا لحاظ نشدن جهات الزم در قرارداد، طبق مقررات قانون استرداد مجرمین رفتار خواهد کرد. (خالقی، ۱۳۸۸: ۲۵۷-۲۶۷)

چنانچه بین دولت تقاضا کننده و دولت متقاضی عنه، قرارداد ویژه استرداد مجرمین وجود داشته باشد، نسبت به جرایم پیش بینی شده در عهدنامه و با رعایت سایر شرایط، قبول استرداد اجباری است. اما اگر بین کشور متقاضی و کشور متقاضی عنه قرارداد خاصی وجود نداشته باشد و هم چنین نسبت به جرایم خارج از شمول عهدنامه، قبول یا رد تقاضا اختیاری بوده و منوط به میل و اراده کشوری است که از آن تقاضای استرداد و یا اجرای حکم محکومیت به عمل می آید، در صورت اخیر معمولاً استرداد مجرم و یا اجرای حکم را به وجود روابط متقابل منوط می کنند. (واحدی، ۱۳۸۹: ۵۳۹)

در حقوق بین الملل، معاهدات استرداد به عنوان اصلی ترین منبع به شمار می رود و چنانچه دولتی که با دولت دیگر قرارداد استرداد دارد، بدون دلیل از استرداد مجرمی امتناع ورزد، بر خلاف پیمان رفتار کرده است. این قراردادها طرفین آن را ملزم می کند که در موارد مشخص، مجرمین در دست تعقیب را به یکدیگر باز گردانند.

معاهدات و قراردادهای یکی از استوارترین و روشن ترین پشتوانه های حقوق بین الملل به شمار می روند. معاهدات ممکن است بین دو یا چند دولت منعقد گردند و محتوای آن ممکن است پایه گذار قواعد جدیدی در حقوق بین الملل باشد مانند:

قراردادهای سال ۱۹۱۰ و ۱۹۲۱ پاریس راجع به جلوگیری از خرید و فروش زنان و کودکان.

قرارداد بین المللی ۱۹۴۸ در خصوص پیشگیری از کشتار دسته جمعی.

قرارداد استرداد مجرمین ۱۹۶۲ کشورهای اروپایی.

امروزه بنا بر اصل تقدم حقوق بین الملل بر حقوق داخلی، برتری قراردادهای نسبت به قانون داخلی مورد قبول بسیاری از کشورها قرار گرفته است. یکی از ویژگی های معاهدات استرداد مجرمین پس از تصویب دولتها خصیصه اجباری بودن آن است. در مواردی که عهدنامه بین دو کشور منعقد نشده است، پذیرش استرداد توسط دولت خارجی اختیاری است، ولی مقصر نمی تواند ادعا کند که این عمل خلاف قانون است. (کریمی، ۱۳۹۹، ص ۳۴)

قوانین داخلی کشورها

در قوانین استرداد مجرمین وضعیت مجرمان قابل استرداد و غیر قابل استرداد مشخص شده است و کلیه مراحل اجرایی تقاضا و استرداد پیش بینی گردیده است. قوانین داخلی استرداد سند یک طرفه است که در شرایطی که قراردادی وجود ندارد به آن استناد می شود. به عنوان نمونه قانون استرداد مجرمین کشور فرانسه سال ۱۹۲۷ میلادی و قانون استرداد مجرمین ایران مصوبه سال ۱۳۳۹ را می توان برشمرد.

کشور درخواست کننده با در نظر گرفتن حقوق دولت ها و رعایت نزاکت بین المللی درخواست خود را ارائه می نماید و هم چنین دو کشور حقوق متهم و یا محکوم را باید رعایت بنمایند. فواید وجود یک قانون فراگیر و شفاف به شرح ذیل می باشد؛ روشن شدن چارچوب همکاری دولت های متعهد در فرآیند تقاضا و اجرا که منجر به یکپارچگی و ایجاد وحدت رویه قضایی خواهد شد.

محدود شدن تقاضا با استناد به قانون و پیشگیری از سو تفاهم های احتمالی.

رعایت حقوق متهم در دادگاه ها و دادرها.

زمینه مثبت همکاری دولت ها در آینده. (کریمی، ۱۳۹۹، ص ۳۵)

اصول کلی حقوقی

در میان کشورهای جهان اصول همکاری حقوقی وجود دارد، که مورد پذیرش ملل پیشرفته دنیا می باشد که این اصول یکی از منابع حقوق بین الملل می باشد و در ذیل به برخی از آنها اشاره ای شده است.

اصل دوام دولتها که با تغییر دولت و نظام حکومتی در تعهدات بین المللی کشورها تغییری حاصل نمی شود.

اصل عطف به ماسبق نشدن قوانین و یا غیر قابل تعقیب بودن جرایم مشمول مرور زمان.

بند ۳ ماده ۳۸ اساس نامه دیوان بین المللی دادگستری.

اصول کلی حقوقی مورد قبول ملل متمدن جهان.

اصول استرداد در موسسه حقوق بین الملل آکسفورد. (دسامبر ۱۸۸۰)

تصمیمات کنگره بین المللی پلیس جنایی ۱۹۱۴ در موناکو.

کنگره قضایی مسکو ۱۹۱۴ استرداد مجرمین.

مجموعه مقررات بین المللی بوستان مورد قبول ۲۱ کشور آمریکایی.

استرداد مجرمین یک اصل کلی پذیرفته شده است که دیوان بین المللی دادگستری بر آن تاکید دارد. مقررات استرداد مجرمین در کشورها بیشتر در چارچوب اصول کلی است و از نظر جزایی قابل انطباق با نظام حقوقی همه کشورها نیست و بر این اساس، قراردادهای استرداد مجرمین و معاهدات بین کشورها بیشتر در جهت همکاری دو جانبه منعقد می گردد. (کریمی، ۱۳۹۹، ص ۳۸)

عرف و عادات بین المللی

در مواردی که هیچ گونه قراردادی نباشد و کشورها قانون استرداد هم نداشته باشند، دولتها به منظور مراقبت از امنیت درون مرزی و با هدف بیرون راندن بزهکاران و مجازات آنها بر پایه عرف و رویه های بین المللی اقدام به بازگرداندن مجرمان به دولت درخواست کننده، می نمایند.

اقدام متقابل شرط الزم برای این کار است. دو کشور ایران و عراق در گذشته در مواردی اقدام به استرداد از این طریق نموده اند. شاید مسترد شونده ها بنا به ملاحظات فوق اعتراضی نمایند، اما با این استدلال که قوانین در راستای پشتیبانی از امنیت ملی و بین المللی است و نه حمایت از بزهکاران انتقاد آنها مسموع نخواهد بود و این دولت ها هستند که با توجه به عرف و عادات بین المللی در این خصوص تصمیم می گیرند. عرف و عادت یکی از منابع مهم بین المللی است و دارای چنان ارزشی است که دولتها هم به تنهایی نمیتوانند بر خلاف آن، معاهده ها را میان خود منعقد نمایند. یکی از پایه های بنیادین که در دادگاه های نورنبرگ و توکیو نیز مورد استناد قرار گرفت، همین منبع بود.¹⁵

شرط معامله متقابل

یکی از موضوعاتی که بیشتر مورد قبول کشورهایی است که دارای قوانین حقوقی نوشته شده هستند، اصل استرداد به شرط عمل متقابل است، ولی کشورهایی مثل ایالت متحده و بریتانیا که دارای نظام کامن لا هستند به سادگی آن را نمی پذیرند. در قانون ایران در بخش پایانی ماده یکم قانون استرداد مجرمین با این قید که در صورتی که قراردادی نباشد و یا آن قرارداد شفافیت کافی نداشته باشد، آمده است که استرداد بر اساس شرط اقدام متقابل انجام خواهد شد.

چنانچه یک مجرم ایرانی در پایان جنگ جهانی دوم به کشور آمریکا گریخت. دولت وقت ایران به استناد شرط عمل متقابل خواستار بازگرداندن آن مجرم شد ولیکن دولت متقاضی عنه به این دلیل که دو کشور قرارداد استرداد ندارند، از استرداد وی سر باز زد و در عوض یک لهستانی به اتهام جعل دلار آمریکا به ایران گریخت که مورد درخواست آن دولت قرار گرفت. دولت ایران در پاسخ با این استدلال که دولت آمریکا در گذشته شرط اقدام متقابل را نپذیرفته بود، زیر بار این استرداد نرفت. البته در استرداد دو اصل مهم باید در نظر قرار گرفت:

موضوع مجازات و کمک و همکاری متقابل دولت ها در این عمل.

حقوق متهم و حق آزادی فردی وی.

استرداد بین دولت های طرف قرارداد اجباری است و در صورت عدم قرارداد اختیاری است و همان طور که اشاره شد معمولاً به شرط عمل متقابل آن را می پذیرند.¹⁶

¹⁵ <http://www.karimilawfirm.com/fa/publications/322-extradition> ۱۳۹۹

¹⁶ <http://www.karimilawfirm.com/fa/publications/322-extradition> ۱۳۹۹

تدابیر عمومی و اختصاصی اینترپل در استرداد مجرمین

با توجه به اهمیت فراوان استرداد مجرمین الزام است که تمام کشورها همکاری خود را در ابعاد مختلف به خصوص ابعاد حقوقی و پلیسی افزایش دهند. معاضدات حقوقی و پلیسی از اهم تدابیر عمومی اینترپل میباشد، هر چند که معاضدات پلیسی زیر مجموعه ای از تدابیر حقوقی است ولی با توجه به اینکه معاضدات حقوقی اکثراً بین مقامات حقوقی و همراه با دستورات قضایی، از طریق پلیس بین الملل انجام می گیرد و معاضدات پلیسی بیشتر اوقات تخصصی و فنی بوده و در مراحل کشف و تعقیب جرایم زمینه ساز انجام اکثر معاضدات حقوقی است، در این مبحث مطالب را در قالب معاضدات های حقوقی مورد بررسی قرار می دهیم.

معاضدات حقوقی

معاضدات حقوقی مجموعه ای از امکانات است که از طریق آن قوای عمومی یا نهادهای قضایی، انتظامی ظرفیت های خود را به منظور تحقیق، تعقیب و اجرای کیفر در اختیار دولت متقاضی قرار می دهند. این تعریف به همکاری دولتها در زمینه حقوق کیفری وسعت گسترده ای می دهد و بر آن است که محدودیت های ناشی از درون مرزی بودن اعمال قدرت عمومی را بر طرف و همکاری های میان کشورها را در سطح دنیا افزایش دهد.¹⁷

ضرورت و مصادیق معاضدات های حقوقی

در این قسمت به ضرورت انجام معاضدات های حقوقی و هم چنین مصادیق آن می پردازیم.

ضرورت انجام معاضدات های حقوقی

جهانی شدن و گسترش علوم ارتباطی هم چنان که فرصت رشد مناسبات و همکاری های سازنده میان کشورها را فراهم کرده است باعث تحول های عمیقی در ماهیت پدیده مجرمانه شده است، تا جایی که نرخ کم و سطح کیفی ارتکاب انواع جرایم را با افزایش چشم گیری روبه رو نموده است. بارزترین نمونه قابل اشاره در تایید مطلب فوق در عصر حاضر، به وجود آمدن جرایمی است که در فضای سایبری ارتکاب یافته و به جرایم اینترنتی نیز معروف شده اند. هر چند تنوع و تفاوت های حاکم بر جوامع از لحاظ فرهنگی، اجتماعی و گوناگونی ساختارهای حقوقی و پلیسی، از موانع انجام همکاری ها محسوب می شود، ولی حساسیت دول بر اصول حاکمیتی خود و تمایل کشورها در حفظ منافع مشترک در سطوح ملی و بین المللی، جامعه جهانی را به انجام معاضدات حقوقی و پلیسی بیش از پیش تشویق می کند. در واقع «نظام همکاری بین المللی در قلمرو کیفری زاییده هم محدودیت و هم ضرورت رویارویی با بزه کاران فراملی است. محدودیت، زیرا قلمرو حاکمیت دولت ها بیرون از سرزمین در تلاقی با حاکمیت دولت دیگر متوقف می ماند و هرگز مأموران یک دولت بدون استعانت از قوای عمومی دولت بیگانه نمی توانند به ساده ترین صورت های معاضدات نظیر احضار متهم، ضبط اموال و ابلاغ احکام و غیره بپردازند. ضرورت، زیرا منافع دولت ها ایجاب می کند که خود را به قواعدی پای بند کنند که ضامن و حافظ منافع مشترک همه آنهاست.» (اردبیلی، محمد علی، معاضدات قضایی و استرداد مجرمین، ص ۱۸) پس به منظور حفظ اصول حاکمیت دولتها می بایست همکاری های مشترک بین نهادهای مختلف بین المللی افزایش یابد. (کریمی، ۱۳۹۹)

¹⁷ <http://www.karimilawfirm.com/fa/publications/322-extradition> ۱۳۹۹

مصادیق معاضدت های حقوقی

معاضدت حقوقی دارای مصادیق فراوانی می باشد که با توجه به اهمیت موضوع به بحث درباره اهم آنها می پردازیم.

شهادت یا توضیحات از اشخاص

شهادت در لغت به معنای حضور و معاینه و اطلاع است و شاهد کسی است که بر امری شهادت می دهد و ادای شهادت کرده باشد یا تحمل شهادت، یعنی امری را احساس یا از آن اطلاع کسب کرده باشد. (جعفری لنگرودی، ۱۳۵۱: ۳۱۷)

این نوع معاضدت با توجه به اینکه از ادله مهم اثباتی است و در سیستمهای حقوقی به اجرای عدالت کمک فراوانی می کند، در این بین برخی علل به صورت مکرر مورد تاکید قرار گرفته است. (از جمله ماده یازدهم الگوی معاضدت متقابل در امور جنایی) به توصیه هشتمین کنگره سازمان ملل برای پیشگیری از جرم و اصلاح مجرمین (قطعنامه ۴۵/۱۱۷ منبع عمومی سازمان ملل متحد مورخ ۱۴ دسامبر ۱۹۹۰) به تصویب رسید؛ در خصوص نحوه شهادت در کشور دیگر بیان می دارد دولت متقاضی عنه مطابق قوانین خود و بنا به درخواست دولت متقاضی شهادت رسمی با قید سوگند یا اظهارات اشخاصی را اخذ یا از آنها می خواهد وسایل خود را برای انتقال به دولت متقاضی ارایه نمایند. در این باره و به منظور استقرار عدالت کیفری، بحث حفظ امنیت شهود و بزه دیدگان مسئله بسیار مهمی است؛ لذا الزم است زمینه ای فراهم گردد که این افراد فارغ از هرگونه تهدید احتمالی برای خود یا افراد خانواده از سوی مجرمان در مراجع قضایی و انتظامی حاضر شوند و به اجرای عدالت کمک کنند. بند یک ماده ۷۸ اساس نامه دیوان کیفری بین المللی در این باره تاکید دارد که دیوان با همکاری سایر کشورها می بایست تدابیر مناسب را به منظور حفظ امنیت و سلامت جسمی، روانی، روحی و شأن امور شخصی مجنی علیهم و شهود اتخاذ کند.

در این راستا در ماده ۱۸ کنوانسیون پالمو، به منظور کاهش اطاله دادرسی، کاهش هزینه های سفر، حفظ امنیت شهود و بزه دیدگان و کارشناسان، حفظ آزادی های شخصی افراد و افزایش اعتبار گواهی شهود درباره اخذ شهادت شهود یا استماع نظرات کارشناسان به شیوه های جدید مانند استفاده از کنفرانس ویدیویی زنده یا ارسال از طریق ضبط به مراجع رسیدگی کننده اشاره گردیده است. (کریمی، ۱۳۹۹)

ضرورت نیاز به بازنگری در قوانین داخلی کشورها در مورد استناد پذیری ادله الکترونیکی درباره اخذ شهادت یا توضیحات از اشخاص امری اجتناب ناپذیر است. سازمان پلیس بین الملل جنایی با در اختیار داشتن امکانات و فن آوری های ارتباطی و مخابراتی پیشرفته می تواند در این باره با همکاری نهادهای ملی و بین المللی، زمینه ساز تحولی بزرگ در این زمینه باشد. (آقایی، ۲۸۶: ۱۳۷۸)

تأمین اطلاعات و اسناد

در اصطلاح آیین دادرسی کیفری تأمین دلیل و صورت برداری دادگاه به تقاضای ذینفع از دلائل اثباتی و به منظور حفظ آن از زوال است. با توجه به اهمیت تأمین اطلاعات، دلائل و اسناد معتبر در اثبات جرایم و اجرای عدالت این نوع معاضدت در فرآیند دادرسی بسیار مهم و تأثیر گذار می باشد، ماده ۱۰ کنوانسیون معاضدت متقابل و همکاری بین ادارات گمرکی (بروکسل، ۱۹۹۷) در این باره بیان می دارد « بنا به درخواست مقام متقاضی و طرف تقاضا همه اطلاعاتی را که ممکن است وی را قادر به کشف و تعقیب جرایم نماید به مقام متقاضی عنه مخابره خواهد نمود. » دفاتر ملی مرکزی اینترنت با ایجاد شبکه ارتباطی پیشرفته بین دبیرخانه کل و کشورهای عضو و ایجاد زمینه های مناسب در محدوده ای وسیع می توانند در امر تأمین اطلاعات،

اسناد تبادل سریع و دقیق آن‌ها با استفاده از ظرفیت‌ها و امکانات وسیع و پیشرفته خود نقش مهمی را ایفا کنند. (آقایی، ۲۸۷: ۱۳۷۸)

اجرای احکام جزایی و انتقال محکومین به حبس

اجرای سریع احکام جزایی به خصوص در محل‌های ارتکاب جرم و با توجه به اثرگذاری وسیع جرایم بر افکار عمومی جامعه، علاوه بر بازدارندگی و جنبه پیشگیرانه، موجب تشفی خاطر بازدارندگان و عبرت و ارعاب سایر مجرمان خواهد گردید. بدین منظور تمام نهادهای حقوقی و پلیسی موثر در این خصوص می‌بایست زمینه‌های این نوع معاضدت را فراهم کرده سعی کنند با استفاده از روش‌های جدید و بدیع، احکام جزایی را به اجرا در آورند. انتقال محکومین به حبس از موارد دیگر معاضدات حقوقی است که در اسناد بین‌المللی زیادی به آن اشاره شده است، از جمله الگوی سازمان ملل برای انتقال زندانیان خارجی (نیویورک، ۱۹۸۵) در خصوص انتقال محکومین به حبس است، که به طور ماهرانه‌ای تنظیم شده است با توجه به اهمیت موضوع به چند بند آن اشاره می‌کنیم:

الف) انتقال زندانیان باید بر اساس احترام متقابل به حاکمیت و صلاحیت ملی انجام شود.

ب) تصمیم به انتقال زندانی باید بدون تاخیر انجام شود.

ج) انتقال ممکن است بر اساس توافق دولت فرستنده یا اجرا کننده یا شخص زندانی انجام شود.

د) باید دولت اجرا کننده مجازات، فرصت بررسی رضایت آزادی زندانی را به وی دهد. انجام هماهنگی‌ها و همکاری‌های لازم برای حفظ، نگهداری و انتقال مجرم و جلوگیری از فرار وی بین نهاد های مجری قانون و دیگر ارگان‌ها، مانند سازمانهای حمل و نقل اعم از هواپیمایی، دریایی یا زمینی از وظایف ذاتی و اولیه دفاتر ملی مرکزی و دبیر خانه کل می‌باشد. (آقایی، ۲۸۹: ۱۳۷۸)

بازرسی اشیا و اماکن

یکی از موارد حایز اهمیت در کشف جرایم، بازرسی اشیا و مکان مورد استفاده در ارتکاب جرم توسط مجرمین بوده که در جرایم بین‌المللی به علت انتقال و استفاده از اشیا و فراوانی به کارگیری اماکن از اهمیت به سزایی برخوردار است. در همین راستا بند دوم ماده ۱۸ طرح معاضدت حقوقی بین کشورهای مشترک المنافع بیان میدارد، درخواست‌های بازرسی اشیا اماکن می‌بایست به نحوه مناسب تعیین کننده موارد ذیل باشد:

الف- اسناد، سوابق یا اموالی که باید بازرسی شوند.

ب- نمونه اموالی که باید بررسی، بازرسی یا منتقل شوند.

ج- محلی که باید دیده و یا عکس برداری شود.

اساس نامه دیوان بین‌المللی کیفری نیز بیان می‌دارد بررسی اماکن یا مراکز به خصوص نبش قبر و آزمایش اجساد مدفون در گودال‌های دسته جمعی یکی از موارد همکاری دولتها با دیوان است.

اینترپل با ارایه آموزش‌های لازم با استفاده از آزمایشگاه و پایگاه‌های قوی اطلاعاتی می‌تواند نقش مهمی را در این زمینه ایفا نماید. (عباسی، ۱۳۷۴: ۹۵)

ابلاغ اوراق قضایی

ابلاغ یعنی رساندن یک سند رسمی به اطلاع شخصی یا اشخاص معین با رعایت تشریفات قانونی و خاص. این عمل در سطح ملی با توجه به همکاری های نزدیک حوزه های قضایی با مشکل زیادی رو به رو نخواهد بود، ولی در سطح بین الملل با توجه به حساسیت دولت ها به اصول حاکمیتی خود و اختلافاتی که ممکن است در روابط کشورها پیش آید، با پیچیدگی های فراوانی روبروست؛ لذا نیاز مبرم به همکاری و هماهنگی وسیع میان کشورها و استفاده از سریع ترین و امن ترین مسیر برای ابلاغ اوراق، امری ضروری است و امکانات و ظرفیتهای اینترنتی در ایجاد هماهنگی و همکاری در این مسیر نقش تعیین کننده ایفا می کند. (کریمی، ۱۳۹۹)

تشخیص منشأ و ردیابی اموال، ابزار، ضبط و مصادره آن ها در مقام اثبات جرم

مصادره یا ضبط عبارت است از استیلای دولت بر تمام یا جزیی از دارایی موجود محکوم علیه به موجب حکم دادگاه، (اردبیلی، محمدعلی، حقوق جزای عمومی، جلد اول: ۱۷۱) در تعریف دیگر عمل مصادره عبارت است از تصرف مال خصوصی توسط دولت بدون جبران نمودن خسارات که اغلب متعاقب محکومیت فرد به ارتکاب جرم معین یا به دلیل مغایر بودن مالکیت افراد با قانون می باشد. (آقایی، ۲۸۹: ۱۳۷۸)

با توجه به اهداف جرایم مختلف که اکثراً کسب منافع مادی می باشد ضبط، مصادره و بازگردانی اموال از راهکارهای موثر مبارزه با جرایم فراملی است؛ لذا باید با استفاده از رویه های ساده و سریع و با از بین بردن موانع موجود در انجام آن و ارتقا سطح هماهنگی های بین المللی، حداکثر استفاده را از این نوع معاضدت در کاهش دادن جرایم فراملی نمود. (کریمی، ۱۳۹۹)

نقش اینترنتی در انجام معاضدت های حقوقی

اینترنتی در انجام معاضدات حقوقی به خصوص انجام استرداد که با آزادی های شخصی افراد رابطه مستقیم دارد نقش مهمی را ایفا می کند. سرعت، دقت و امنیت سه عامل اساسی در انجام معاضدات حقوقی و هم چنین اصول حقوق بشر و اجرای عدالت خواهد بود. امکانات و ظرفیت های اینترنتی نیز زمینه تأمین هر چه بهتر این سه فاکتور را فراهم میکند. در این قسمت ابتدا به ضرورت استفاده از امکانات اینترنتی و سپس به اقدامات این نقش در پرتو اسناد بین المللی می پردازیم و بعد هم با توجه به اهمیت استرداد نسبت به سایر موارد معاضدت درباره نقش اینترنتی در اجرای آن بهتر توضیح خواهیم داد. (کریمی، ۱۳۹۹، ص ۴۳)

ضرورت استفاده از ظرفیت های اینترنتی

استفاده از کانال ارتباطی اینترنتی در انتقال درخواست ها نسبت به سایر روش های متداول به دلایل ذیل مفیدتر است.

تسهیل در انجام معاضدت های حقوقی

اگر این سازمان به مرجعی واحد برای انجام معاضدات حقوقی در سطح بین الملل تبدیل شود، ضمن اینکه روند انجام معاضدات حقوقی و پلیسی از حیث شکلی هماهنگ تر می شود، این هماهنگی باعث تسهیل در انجام معاضدات و جلوگیری از پیچیدگی یا سیاسی شدن موضوع می شود.

سرعت در انتقال درخواستها

استفاده از امکانات مخابراتی اینترنتی ضمن تسریع در انتقال درخواستها باعث سرعت بخشیدن به روند دادرسی و در نتیجه افزایش جنبه های ارجاعی و پیشگیرانه مجازات ها می شود و علاوه بر این باعث تضمین بیشتر حقوق و آزادی های شخصی افراد نیز خواهد شد.

امنیت در انجام معاضدت های حقوقی

انتقال درخواست ها از طریق سنتی خطرات فراوانی را برای شهود، زیان دیدگان و افراد مرتبط با یک جرم در بر خواهد داشت زیرا مجرمان فراملی برای نجات خود و سازمان وابسته، از هیچ گونه اقدامی مثل تغییر یا حذف اسناد، مدارک، افراد و غیره فروگذار نمی کنند؛ لذا استفاده از تجهیزات الکترونیکی و رمز کننده های متعدد و پیشرفته اینترنتی، در مسیر انتقال و یا استفاده از متدهای جدید، مانند استفاده از ویدئو کنفرانس، ضریب امنیتی انتقال اسناد، مدارک و درخواست ها را افزایش خواهد داد.

تعاملات در سطوح وسیع با نهادهای ملی و بین المللی

به منظور انجام معاضدت حقوقی و پلیسی در سطوح وسیع بین المللی، اینترنتی با استفاده از امکانات و ظرفیت های فراوان و داشتن تعاملت و همکاری های گسترده با نهادها و ارگانهای مختلف بین المللی مثل سازمان ملل، اتحادیه اروپا، دادگاه های بین المللی و منطقه ای، نقش مهمی را در تأمین زمینه های همکاری و افزایش هماهنگی میان کشورهای عضو ایفا میکند. در سازمان اینترنتی این تعاملات از طریق دفاتر ملی مرکزی یا همان ادارات داخلی اینترنتی و ایجاد شبکه ارتباطی بین دبیرخانه کل و کشورهای عضو و دیگر نهادهای بین المللی انجام می گیرد. (اردبیلی، ۱۳۸۲، ص ۵۳)

نقش اینترنتی در انجام معاضدت حقوقی در پرتو اسناد بین المللی

کشورهای جهان با آگاهی از امکانات و ظرفیت های این سازمان به نقش مهم آن در انجام معاضدت حقوقی در کنوانسیون های مختلف بین المللی اشاره کرده اند و بیشتر به نقش محوری انتقال درخواست ها و مبادله اطلاعات به خصوص در مواقع ضروری پرداخته اند، هر چند که به جزییات بحث وارد نشده اند. در ذیل به چند کنوانسیون مهم اشاره میشود:

کنوانسیون سازمان ملل علیه قاچاق مواد مخدر مصوب ۱۹۹۸

بند هشتم از ماده هفتم کنوانسیون مورد اشاره به نقش کلیدی اینترنتی در انتقال درخواستها به خصوص در مواقع ضروری، این گونه اشاره می کند: هرگونه ارتباط معاضدت قضایی دو طرفه بین اعضای این کنوانسیون باید از طرق مصرحه در آن انجام گرفته و در مواقع ضروری نیز ارتباطات از طریق سازمان پلیس بین الملل جنایی انجام میگردد.

پیش نویس کنوانسیون بین المللی خلع حمایت از تروریسم مصوب ۱۹۹۹.

بند چهارم از ماده هجدهم کنوانسیون مورد اشاره و ماده ۱۸۷ اساس نامه دیوان کیفری بین المللی در این خصوص بیان می دارد: انتقال در خواست ها و مبادله اطلاعات در زمینه مبارزه با تروریسم می تواند از طریق اینترنتی یا هر سازمان منطقه ای دیگر انجام گیرد.

کنوانسیون تشکیل یوروپل مصوب ۱۹۹۵

بند دوم از ماده ۴۲ اساسنامه تشکیل پلیس کشورهای عضو اتحادیه اروپا بیان می‌دارد: یوروپل در راستای وظایف بیان شده در ماده ۳ اساس نامه می‌تواند روابط خود را با دولت و سازمان‌های دیگر از جمله اینترپل جهت مبارزه با جرایم و پیشگیری از آن‌ها برقرار کند.

کنوانسیون اروپایی انتقال دادرسی مسایل جزایی استراسبورگ ۱۹۹۲،

بند دوم ماده ۱۳ کنوانسیون فوق‌الذکر در خصوص نقش اینترپل در انتقال درخواست‌ها بیان می‌دارد: در موارد ضروری درخواست‌ها و ارتباطات ممکن است از طریق پلیس بین‌الملل جنایی به کشورهای متقاضی عنه فرستاده شود. اردیلی، ۱۳۸۲، ص ۵۵)

راهکارهایی برای بهبود تعاملات و روابط اداره کل پلیس بین‌الملل ناجا با اینترپل

همکاری‌های اداره کل پلیس بین‌الملل ناجا با اینترپل سایر کشورها

ماموریت‌های اداره کل بین‌الملل ناجا بسیار گسترده بوده و هر امر پلیسی که به نحوی به خارج از کشور مرتبط باشد به نحوی در چارچوب وظایف این اداره کل قرار می‌گیرد. یکی از مهمترین ماموریت‌های اداره کل پلیس بین‌الملل همکاری با مراجع قضایی در رابطه با دستگیری و استرداد مجرمین متواری به خارج از کشور است. با همکاری و تعامل بین این اداره کل و مراجع قضایی و همچنین مناسباتی که با اینترپل سایر کشورها صورت می‌گیرد روند استرداد مجرمین در آینده رو به رشد خواهد بود.

یکی از موارد تعامل و همکاری اداره کل بین‌الملل ناجا با اینترپل سایر کشورها تبادل اطلاعات در زمینه مجرمین است، به این ترتیب باید هر یک از اتباع ایرانی که در خارج از کشور مرتکب جرمی می‌شوند مراتب از طریق اینترپل کشور مربوط به اداره کل پلیس بین‌الملل ناجا اعلام و مراتب در سوابق کیفری فرد ثبت شود. متقابلاً نیز اطلاعات مربوط به ارتکاب جرم هر یک از اتباع کشورهای خارجی که در کشور مرتکب جرمی شوند به کشور متبوع آنها اعلام شود. همچنین انعقاد توافقنامه‌های استرداد بین ایران و دیگر کشورها در این زمینه بسیار مهم است. (مخدوم، ۱۳۸۷، ص ۱۰۲ و ۱۰۳)

اداره کل پلیس بین‌الملل بایستی با برقراری ارتباط با پلیس سایر کشورها، زمینه ارتباط با پلیس سایر کشورها و زمینه برقراری ارتباط بین رده‌های تخصصی ناجا با رده‌های مشابه در خارج از کشور را ایجاد کند. همچنین این اداره کل در جهت ارتقای سطح آگاهی‌های کارکنان ناجا، زمینه حضور آنها در سمینارهای تخصصی پلیسی و دوره‌های آموزشی در خارج از کشور را فراهم کند. همچنین با توجه به سطح پیشرفت پلیس‌های تخصصی و مرکز آموزشی ناجا کشورهایی که متقاضی بهره‌برداری از امکانات تخصصی و آموزشی این اداره اند با برگزاری دوره‌های آموزشی برای پلیس آن کشورها، همچنین با بهره‌گیری نیروی انتظامی از فناوری‌های نوین در مقابله با مجرمین، پلیس بین‌الملل ناجا این توانایی را خواهد داشت که در بهبود روابط و همکاریها در زمینه استرداد مجرمین با این کشورها به طریق موثرتری عمل کند. (مخدوم، ۱۳۸۷، ص ۱۰۳)

برگزاری اجلاس‌های مختلف با پلیس بین‌الملل سایر کشورها

سازمان اینترپل سالانه ده‌ها نشست منطقه‌ای و بین‌المللی را در موضوعات تخصصی مرتبط با ماموریت‌های پلیسی در سراسر دنیا برگزار می‌کند و کشورهای عضو سازمان نیز با توجه به نیازها و توانمندی‌های موجود میزبانی تعدادی از این

نشست‌ها را عهده دار می‌شوند. یکی از اجلاس‌های مهم که همه ساله و در مناطق مختلف جغرافیایی توسط سازمان اینترپل برگزار می‌شود نشست افسران تماس اینترپل کشورها است که در این نشست‌ها مسئولان و کارشناسان کشورهای عضو شرکت کرده و با روش اجرایی ماموریت‌ها، آخرین تغییرات در سامانه‌های ارتباطی، مسائل و مشکلات کاری، سیستم‌های جدید مورد استفاده و... آشنا شده و به تبادل اطلاعات دو یا چند جانبه می‌پردازند. منطقه خاورمیانه و شمال آفریقای سازمان اینترپل یکی از مناطق جغرافیایی تعریف شده در سطح سازمان است که شامل کشورهای ایران، الجزایر، بحرین، مصر، عراق، اردن، کویت، لبنان، لیبی، مغرب، عمان، قطر، عربستان سعودی، سوریه، تونس، امارات متحده عربی و یمن می‌شود. تاکنون هشت نشست افسران تماس کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا در کشورهای مختلف عضو این منطقه برگزار شده است که هشتمین نشست آن در ایران بوده است.

یکی از ویژگی‌هایی که در سند چشم‌انداز به آن اشاره شده است تعامل سازنده و موثر با جهان بر اساس اصول عزت، حکمت و مصلحت می‌باشد، با توجه به ماموریت‌های محول به اداره کل پلیس بین‌الملل ناجا، گسترش مناسبات پلیسی با کشورها باید در دستور کار قرار گیرد و با برگزاری اجلاس‌های مختلف بین‌المللی در زمینه‌های تخصصی پلیس، امکان همکاری‌های سازنده و مطلوب بین اداره کل پلیس بین‌الملل ناجا با این کشورها از یک طرف و از طرف دیگر با اینترپل فراهم شود. (مخدوم، ۱۳۸۷، ص ۱۰۳)

راهکارهای قضایی در تسریع استرداد مجرمین از سوی پلیس اینترپل

دوایر اینترپول و سازمان اینترپول بازوی اجرائی مقامات قضائی کشورها در امر استرداد می‌باشند. در حال حاضر وظیفه مکاتبات اولیه برای جستجوی متهم یا مجرم فراری به عهده این سازمان است به طور خلاصه تشریفات و اقداماتی که در ایران دوایر اینترپول برای مسأله استرداد انجام میدهند به شکل زیر است:

به محض دریافت اعلامیه مقام قضائی یا مقامات اجرائی کشور متضمن دستور مقام قضایی، دایره اینترپول بررسی مقدماتی خود در زمینه مدارک ارسالی را آغاز میکند. معمولاً اولین نامه‌های که در این زمینه واصل میشود کامل نیست. فرضاً فردی به دادسرا مراجعه میکند و ادعا میکند چک بیمحل از فردی در اختیار دارد و طرف در کشور فلان زندگی میکند و یا اینکه فردی از او کلاهبرداری کرده و به خارج گریخته است و ... یا اینکه در پیگیری و تعقیب پرونده تحت پیگرد خود مراجعه و ضمن درخواستی اعلام میکند طرف وی در خارج از کشور در فلان کشور دیده شده است. مقام قضائی پس از بررسی نامه‌های به اینترپول مینویسد و یا در اکثر موارد روی همان نامه و درخواست چگونگی را برای بررسی به اینترپول ارجاع میدهد. این یادداشتهای و نامه‌ها اغلب با الگو و قواره استاندارد مورد عمل سازمان مطابقت ندارد و در صورت انعکاس آن به کشور معرفی شده مورد قبول قرار نمیگیرد زیرا برای جستجو و تعقیب نیاز به مشخصات و موارد کاملتری وجود دارد.

این امر باید مورد توجه مراجع و مقامات قضائی باشد که در هر مورد حتی شناسائی فرد مورد نظر باید موارد و مشخصات زیر به صورت کامل اعلام شود تا کار از اولین مرحله به صورت کامل انجام شود. در بررسی قوانین استرداد موجود در کشورمان و طبق نظر بسیاری از کارشناسان، قوانین فعلی نیاز به اصلاح داشته و بسیاری از مشکلات کنونی ناشی از نقص در قوانین می‌باشد. لذا لازم است تیم‌های کارشناسی متشکل از خبرگان امر با محوریت قوه قضاییه تشکیل، و با تجزیه و تحلیل قوانین و مقررات موجود با هدف اصلاح قوانین مرتبط با موضوع استرداد بالاخص قانون استرداد مجرمین مصوب ۱۳۳۹ در جهت رفع این معضل اقدام نمایند.

با عنایت به اینکه در بسیاری از موارد، مخالفت کشورهای خارجی با استرداد مجرمین مورد درخواست مقامات ما، به علت مغایرت قوانین و صدور احکام تعزیری می باشد لذا لازم است بررسی کارشناسی در این خصوص صورت گرفته و نظرات عالمان و فقهای دینی در خصوص آن دسته از احکامی که موجب مخالفت کشورها با استرداد مجرمین می شود اخذ و در صورت امکان مجازات های جایگزین برای این گونه موارد پیش بینی شود.

به نظر می رسد عمده مشکل موجود در قانون راجع به استرداد مجرمین (مصوب سال ۱۳۳۹) این است که در این قانون به صورت یک طرفه به پدیده استرداد و قواعد و شرایط استرداد پرداخته شده است، بدین نحو که اگر دولت ایران متقاضی عه استرداد باشد شرایط روشن و واضح است که در حقیقت این بخش تعداد اندکی از پرونده های استرداد را شامل می گردد در حالیکه در قانون مذکور در زمینه ی مواردی که دولت ایران خود متقاضی استرداد است سخنی به میان نیامده و همین امر مسبب ناهماهنگی ها و ناکارآمدی هایی در این عرصه شده است، و لازم است در بازبینی این قانون مورد توجه جدی قرار گیرد. با توجه به اینکه روابط سیاسی بین کشورها در موافقت مقامات ذیصلاح کشور محل اختفاء متهم با استرداد نقش دارد، لذا لازم است وزارت خارجه روابط سیاسی خود را با کشورها (بالاخص کشورهای همسایه مستحکم نموده تا در هنگام ارسال این درخواست ها بتوان از ابزار سیاسی نیز بهره برداری نمود.

در قانون استرداد نقش بسیار فرعی برای اینترپل پیش بینی شده است و با توجه به اینکه بخش اعظمی از مأموریت استرداد از جمله شناسایی، دستگیری و اسکورت و بدرقه متهمین به کشور به عهده اینترپل می باشد، لذا لازم است که نقش و جایگاه آن در قوانین مربوط بالاخص قانون استرداد مجرمین ایران مورد توجه قرار گیرد.

با توجه به اینکه در حال حاضر و در سطح بین المللی مباحثی نظیر حقوق بشر و حقوق و آزادی های بنیادین افراد بر استرداد تأثیرگذار می باشد، لذا لازم است در تدوین قوانین مربوط و صدور احکام مربوط به پرونده های استرداد مجرمین، این امر مدنظر قرار گیرد (شیرخانلو، ۱۳۸۷)

نتیجه گیری

اگرچه مسأله ی استرداد با حیات اجتماعی در دوران های اخیر اهمیت زیادی یافته اما استرداد یک پدیده جدید نیست. در روابط ایران و یونان باستان بارها اتفاق می افتاد که یکی از اتباع دو کشور که متهم به بزهکاری به خصوص علیه سلطنت حاکم وقت بود به کشور دیگر فرار می کرد و استرداد او مورد تقاضای کشور متبوعش قرار می گرفت و در قراردادهای صلح معمولاً ترتیب استرداد این گونه افراد هم پیش بینی می شد. از دوران قرون وسطی نیز مصادیق متعددی از قراردادهای استرداد به جا مانده است، مثل قرارداد سال ۱۱۷۴ بین هانری دوم پادشاه انگلستان و گیوم پادشاه اسکاتلند یا قرارداد ۱۳۰۳ بین ادوارد سوم پادشاه انگلستان و فیلیپ لوبل و..

در تاریخ اسلام نیز نمونه ای از این نوع قرارداد را می توان در عقد صلحی که بین پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) و قبیله قریش امضا شد مشاهده کرد. منتها این قرارداد استرداد یک طرفه بوده که پس از نقض مفادی از صلح نامه از سوی قریش در سوره ممتحنه آیه ۱۰ فسخ می شود. در قسمتی از این صلح نامه آمده است: «... هر که از قریش بدون اذن ولی خود نزد محمد بیاید، محمد او را به قریش بازگرداند و هر که از محمد نزد قریش بیاید قریش او را بر نمی گرداند...»

در اروپا به تدریج از قرن هجدهم به بعد با توسعه روزافزون وسایل ارتباط جمعی و حمل و نقل، استرداد جنبه بین المللی به خود گرفت. اولین کشوری که قانون در مورد استرداد تهیه نمود بلژیک است که در سال ۱۸۳۳ مبادرت به این امر نمود.

در ایران نیز اولین قراردادی که در زمینه استرداد مجرمین منعقد شده است، قرارداد سال ۱۳۰۷ با دولت افغانستان است و پس از آن قراردادهایی در همین زمینه با ترکیه، پاکستان و فرانسه منعقد شد. سرانجام در سال ۱۳۳۹ قانون استرداد مجرمین ایران در ۲۶ ماده و تبصره مربوط، به تصویب رسید.

تبدیل جامعه جهانی به آنچه که از آن به دهکده جهانی تعبیر می شود باعث شده که جرایم از محدوده مرزهای داخلی کشورها خارج و در سطح بین المللی گسترش یابند همزمان با این تحولات لازم است که راهکارها و روش های پیشگیری و مبارزه با جرایم تغییر کند و بعد از اقدامات ملی به سوی تعاملات بین المللی ارتقاء پیداکنند که این امر نیاز دارد به افزایش تعاملات نهادهای بین المللی با حفظ اصول حاکمیتی کشورهای همکار است. در بعد اجرایی پلیس بین المللی اینترپول به عنوان نهادی که با توافق اکثر کشورهای جهان تشکیل شده می تواند به مثابه سازمانی هماهنگ کننده در بسیاری از امور از جمله استرداد مجرمین نقش مهمی را ایفا می کند. در واقع اینترپل که از نمایندگان پلیسی و حقوقی کشورهای جهان، با شخصیت حقوقی کشورهای جهان، با شخصیت حقوقی مستقل تشکیل شده به عنوان یک سازمان بین المللی بدون هیچ گونه دخالت در امور سیاسی، نژادی، مذهبی و نظامی سعی در مواجهه با جرم و استرداد مجرمان دارد. در واقع اینترپل به عنوان یک سازمان واسط و رابط میان مقامات قضایی کشورهای مختلف، به ایفای نقش می پردازد.

به جرات می توان گفت که نقایص قانونی در داخل یکی از مهم ترین موانع در استرداد مجرمین به کشورمان است، با توجه به اینکه یک رویه واحد قضایی در داخل وجود ندارد بعضاً مشاهده شده که به جای ارتباط مستقیم با اینترپل، سعی شده که از طریق روابط دیپلماتیک و سیاسی با دیگر کشورها استرداد مجرمین پیگیری شود و یا حتی در ارتباط مستقیم با اینترپل مواردی از این سازمان خواسته می شود که بعضاً در حیطه وظایف این سازمان بین المللی نیست؛ همچنین وجود بوروکراسی گسترده در ایران و وقت کشی در زمینه استرداد که ارتباطات برای استرداد را به تأخیر می اندازد. از دیگر عوامل ضعف در استرداد مجرمین به ایران است؛ از آنجایی که یکی از وظایف مهم اینترپل ایران ایجاد ارتباط و هماهنگی با سازمان اینترپل و کشورهای عضو، طبق قوانین جاری آنها به منظور تبادل اطلاعات، جلب و دستگیری متهمان، مظنونان و مرتکبان جرایم بین المللی است، لزوم همکاری با مراجع قضایی در مورد انجام مراحل مقدماتی استرداد مجرمان شامل ارسال برگ جلب و موارد اتهام یا حکم محکومیت، عکس و سایر مشخصات لازم و اعلام اقدامات انجام شده به مراجع مربوط و... از طریق این مرجع انجام میشود، لذا تشخیص اهمیت نسبی هر یک از مولفه های مربوط به استرداد مجرمان به منظور توصیه اقدامات مورد نیاز برای توسعه فعالیت های اینترپل ایران، قابل توجه است. در این ارتباط مهم ترین عامل، انعقاد قراردادهای استرداد بین ایران و سایر اعضا اینترپل است:

توسعه هماهنگی بین قوه قضاییه، وزارت امور خارجه و نیروی انتظامی نیز به عنوان عامل دیگری در تحقق هر چه بیشتر توان استرداد مجرمان باید مورد توجه قرار گیرد.

توسعه روابط سیاسی با کشورهای دیگر نیز به عنوان یکی از مولفه های مهم تر در استرداد مجرمان قلمداد میگردد. در موضوع استرداد مجرمین استثنائاتی وجود دارد که جرائم خاصی را از جرگه ی جرائم قابل استرداد مطروحه در عهدنامه ها و قوانین استرداد مجرمین خارج می کند. این استثنائات غالباً در معاهدات و قوانین استرداد مجرمین اکثر دولتها از جمله ایران گنجانده شده است. در واقع قانون استرداد مجرمین ایران مصوب ۱۳۳۹ در زمان خود قانون پیشرفته ای محسوب می شد اما در راه اعمال آن موانع و نواقصی دیده می شود، از جمله: تغییر در مقررات جزایی، تشریفات زاید، جرائم سیاسی، مجازاتهای

ظالمانه، عدم برقراری رابطه استرداد با دیگر دولتها و... که مجموع این عوامل سبب گردیده است که پدیده استرداد در کشورمان مهجور بماند. در زیر راهکارهایی برای رفع این موانع در جهت تسهیل استرداد مجرمین پیشنهاد می شود:

۱- در مواردی که دولت متقاضی عنه به دلیل وجود برخی موانع استرداد از جمله: قاعده عدم استرداد اتباع، جرائم سیاسی و مجازاتهای ظالمانه و... از استرداد مجرم خودداری می کند، انتظار می رود خود دولت متقاضی عنه به محاکمه ی این مجرمین بپردازد تا بدین وسیله احقاق حق و عدالت که همواره یکی از بزرگترین آرمان های بشریت بوده، محقق گردد.

۲- در بررسی قوانین استرداد موجود در کشورمان و طبق نظر بسیاری از کارشناسان، قوانین فعلی نیاز به اصلاح داشته و بسیاری از مشکلات کنونی ناشی از نقص در قوانین می باشد. لذا لازم است تیم های کارشناسی متشکل از خبرگان امر با محوریت قوه قضاییه تشکیل، و با تجزیه و تحلیل قوانین و مقررات موجود با هدف اصلاح قوانین مرتبط با موضوع استرداد بالاخص قانون استرداد مجرمین مصوب ۱۳۳۹ در جهت رفع این معضل اقدام نمایند.

۳- با عنایت به اینکه در بسیاری از موارد، مخالفت کشورهای خارجی با استرداد مجرمین مورد درخواست مقامات ما، به علت مغایرت قوانین و صدور احکام تعزیری می باشد لذا لازم است بررسی کارشناسی در این خصوص صورت گرفته و نظرات عالمان و فقهای دینی در خصوص آن دسته از احکامی که موجب مخالفت کشورها با استرداد مجرمین می شود اخذ و در صورت امکان مجازات های جایگزین برای این گونه موارد پیش بینی شود.

۴- به نظر می رسد عمده مشکل موجود در قانون راجع به استرداد مجرمین (مصوب سال ۱۳۳۹) این است که در این قانون به صورت یک طرفه به پدیده استرداد و قواعد و شرایط استرداد پرداخته شده است، بدین نحو که اگر دولت ایران متقاضی عنه استرداد باشد شرایط روشن و واضح است که در حقیقت این بخش تعداد اندکی از پرونده های استرداد را شامل می گردد در حالیکه در قانون مذکور در زمینه ی مواردی که دولت ایران خود متقاضی استرداد است سخنی به میان نیامده و همین امر مسبب ناهماهنگی ها و ناکارآمدی هایی در این عرصه شده است، و لازم است در بازبینی این قانون مورد توجه جدی قرار گیرد.

۵- با توجه به اینکه روابط سیاسی بین کشورها در موافقت مقامات ذیصلاح کشور محل اختفاء متهم با استرداد نقش دارد، لذا لازم است وزارت خارجه روابط سیاسی خود را با کشورها (بالاخص کشورهای همسایه مستحکم نموده تا در هنگام ارسال این درخواست ها بتوان از ابزار سیاسی نیز بهره برداری نمود.

۶- در قانون استرداد نقش بسیار فرعی برای اینترپل پیش بینی شده است و با توجه به اینکه بخش اعظمی از مأموریت استرداد از جمله شناسایی، دستگیری و اسکورت و بدرقه متهمین به کشور به عهده اینترپل می باشد، لذا لازم است که نقش و جایگاه آن در قوانین مربوط بالاخص قانون استرداد مجرمین ایران مورد توجه قرار گیرد.

۷- با توجه به اینکه در حال حاضر و در سطح بین المللی مباحثی نظیر حقوق بشر و حقوق و آزادی های بنیادین افراد بر استرداد تأثیرگذار می باشد، لذا لازم است در تدوین قوانین مربوط و صدور احکام مربوط به پرونده های استرداد مجرمین، این امر مدنظر قرار گیرد.

در پایان لازم به ذکر است که با شناخت و اصلاح موانع قانونی استرداد در ایران و نظام بین الملل و توانایی ایران برای ایجاد ارتباط و تفاهم در محیط بین المللی می توان استرداد مجرمین به ایران را بهبود بخشید.

منابع:

فارسی

۱- کتاب ها

۱. آخوندی، محمد (۱۳۸۲)، «آیین دادرسی کیفری»، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات، چاپ ۷، جلد ۲
۲. آقای، بهمن، فرهنگ حقوقی بهمن، انگلیسی به فارسی، ترجمه و تالیف بهمن آقای، تهران، نشر گنج دانش، ۱۳۷۸
۳. آقای، مجید، مکاتب کیفری، انتشارات خرسندی، چاپ اول ۱۳۸۶.
۴. آریانیپور، عباس و منوچهر، فرهنگ فارسی به انگلیسی، تهران، انتشارات امیرکبیر، سال ۱۳۸۰.
۵. اردبیلی، محمدعلی، معاضدت قضایی و استرداد مجرمین، نشر میزان، چاپ اول، بهار ۱۳۸۲.
۶. اردبیلی، محمدعلی، حمل و تحویل تحت نظارت، نشر میزان، چاپ اول، بهار ۱۳۸۳.
۷. اردبیلی، محمدعلی، حقوق جزای عمومی، جلد اول، نشر میزان، چاپ اول ۱۳۷۹.
۸. اسعدی، حسن، جنایات سازمان یافته فراملی با تاکید بر شست و شوی درآمد ناشی از جرم، نشر میزان، چاپ اول تابستان ۱۳۸۶.
۹. استفانی، گاستون و ژرژ لولواسور و برنار بولک، آیین دادرسی کیفری، ترجمه دکتر حسن دادبان، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، چاپ اول ۱۳۷۷، جلد اول.
۱۰. افشار، منوچهر (۱۳۷۱)، «تاریخچه پلیس ایران»، تهران: انتشارات دانشگاه پلیس
۱۱. البعلبکی (الدكتور روجی) - المورد - قاموس عربي - انكليزي - مصر - ۱۹۸۵.
۱۲. ایوانز گراهام و نونام جفری، فرهنگ روابط بین الملل، ترجمه حمیرا مشیرزاده و حسین شریفی طراز کوهی، نشر میزان، چاپ اول تابستان ۱۳۸۱.
۱۳. بانی لاشکی، عباس، استرداد مجرمین در نظام کیفری ایران و حقوق بین الملل، ناشر کتاب آوا، ۱۳۹۶.
۱۴. بیابانی، غلامحسین و مختاری محسن، اینترپل، پلیس بین المللی ناجا، چاپ اول ۱۳۸۷.
۱۵. بیات، بهرام و شرافتی پور، جعفر و عبدی، نرگس، پیشگیری از وقوع جرم با رویکرد اجتماعی محور، تهران، معاونت اجتماعی ناجا، چاپ اول ۱۳۸۷.
۱۶. پاکه (کلود) - مقدمه تئوری کلی و فلسفه حقوق - ترجمه: دکتر علی محمد طباطبایی، بی تا، موجود در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران.
۱۷. پرادل، ژان و گرت کورستنز، حقوق کیفری اروپایی، ترجمه محمدآشوری، انتشارات سمت، چاپ اول ۱۳۸۶.
۱۸. پوربافرانی، حسن، حقوق جزای بین الملل، انتشارات جنگل، چاپ اول ۱۳۸۷.
۱۹. پوربافرانی، حسن (۱۳۹۰)، «حقوق جزای بین الملل»، تهران: انتشارات جنگل، چاپ سوم
۲۰. پیکا، ژرژ، جرم شناسی، ترجمه علی حسین نجفی ابرند آبادی، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۴. -تجابتی، مهدی، پلیس علمی و کشف علمی جرایم، انتشارات سمت، چاپ اول، بهار ۱۳۸۱.
۲۱. تقی زاده انصاری، مصطفی (۱۳۸۸)، «سازمان جهانی پلیس جنایی»، تهران: انتشارات جنگل، جاودانه، چاپ اول
۲۲. تقی زاده انصاری، مصطفی، سازمان جهانی پلیس جنایی اینترپل، انتشارات جنگل، ۱۳۹۱

۲۳. حسن برقی، صنم، بررسی نهاد استرداد مجرمین در حقوق بین الملل و حقوق کیفری ایران، انتشارات جنگل، ۱۳۹۷
۲۴. جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، تهران، چاپ دوم، ۱۳۸۱.
۲۵. جعفری لنگرودی (۱۳۸۴)، محمد جعفر؛ «ترمینولوژی حقوق»، تهران: گنج دانش، چاپ پانزدهم
۲۶. خالقی، علی، حقوق کیفری بین المللی: موضوع فراموش شده در لایحه آیین دادرسی کیفری: موجود در تازه های علوم جنایی، زیر نظر دکتر نجفی ابرندآبادی، نشر میزان، چاپ اول ۱۳۸۸
۲۷. رحمدل، منصور (۱۳۷۸)، «تعاون جرایم بین المللی در زمینه مبارزه با مواد مخدر»، پروژه تحقیقاتی نهاد ریاست جمهوری
۲۸. رضایی، محمدرضا، اختلاس، انتشارات پایدار، شیراز، ۱۳۹۱
۲۹. رضوی فرد، بهزاد، دورنمای کیفرهای بین المللی در تعامل میان حقوق بین المللی کیفری و حقوق کیفری بین المللی، موجود در: تازه های علوم جنایی، زیر نظر دکتر نجفی ابرند آبادی
۳۰. رشید، احمد (۱۳۷۸)، «اسلام و حقوق بین الملل عمومی»، ترجمه دکتر حسین سیدی، تهران: نشر فاخته، چاپ اول
۳۱. زندی، غلام رضا، بایسته های پلیس بین الملل، انتشارات معاونت آموزش ناجا، ۱۳۸۸.
۳۲. سوتیل، کیت و مویرا، پیلو و کلر، تیلور، شناخت جرم شناسی، ترجمه میر روح الله صدیق، نشر دادگستر، ۱۳۸۳.
۳۳. شاکری، ابوالحسن، قوه قضاییه و پیشگیری از وقوع جرم، مجموعه مقالات همایش علمی و کاربردی پیشگیری از وقوع جرم، تهران ۱۳۸۲.
۳۴. شجیعی، گیسو، مجید، فاجاق کالا، نشر معاونت آموزش ناجا، چاپ اول ۱۳۸۶.
۳۵. شرقی، عباس، علم انگشت نگاری، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۲.
۳۶. صدیق حضرت (محمد مظاهر)، حقوق بین الملل عمومی، چاپ اول، دانشگاه تهران، ۱۳۳۰.
۳۷. صفدری، محمد، حقوق بین الملل عمومی، جلد دوم، بی تا، موجود در کتابخانه دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
۳۸. عباسی، محمود، استرداد مجرمین، کتابخانه گنج دانش، چاپ اول ۱۳۷۳.
۳۹. عباسی، محمود، پلیس بین الملل، انتشارات مجد، چاپ اول، اردیبهشت ۷۴
۴۰. علاء الدینی، محمدرضا، قراردادهای استرداد مجرمین بین ایران و سایر کشورها، نشر آریان، ۱۳۸۴.
۴۱. علی آبادی، عبدالحسین، حقوق جنایی، جلد سوم، چاپخانه بانک ملی ایران، ۱۳۵۴.
۴۲. عمید (حسن) - فرهنگ عمید- تهران- چاپ اول - ۱۳۵۰.
۴۳. قانون راجع به استرداد مجرمین ایران مصوب سال ۱۳۳۹- مجموعه قوانین جزایی سال ۱۳۷۱
۴۴. قربان حسینی، علی اصغر (۱۳۷۰) استرداد مجرمین و نقش سازمان پلیس بین الملل در انجام آن، مجله نگهبانان قالباً سالمی، شماره سوم، سال اول آذر.
۴۵. کاتبی، حسینقلی، فرهنگ حقوقی فرانسه به فارسی، تهران انتشارات گنج دانش، چاپ اول، ۱۳۷۲.
۴۶. کاستلز مانوئل، عصر اطلاعات، جلد سوم، ترجمه احمد علیقلیان و افشین خاکباز، انتشارات طرح نو، چاپ سوم ۱۳۸۲.
۴۷. کی نیا، مهدی- مقدمه حقوق بین الملل عمومی، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول، ۱۳۴۰.
۴۸. گارو- مطالعات نظری و عملی در حقوق جزا، ترجمه و تطبیق: دکتر سید ضیا الدین نقابت- جلد اول، انتشارات مهر آگین، تهران ۱۳۴۳.

۴۹. گسن، ریمون، جرم شناسی کاربردی، ترجمه مهدی کی نیا، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی ۱۳۷۰.
۵۰. گیدنز آنتونی، جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، نشر نی، چاپ نهم، ۱۳۸۲.
۵۱. لازوژ، کریستین، سیاست جنایی، جلد اول، ترجمه علی حسین نجفی ابرند آبادی، نشر یلدا، ۱۳۷۵.
۵۲. محسنی، مرتضی، حقوق جزای عمومی، چاپ اول، انتشارات گنج دانش، ۱۳۷۰.
۵۳. معین، دکتر محمد، فرهنگ معین، جلد اول، انتشارات سپهر، ۱۳۷۵.
۵۴. معظمی، شهلا، جرم سازمان یافته و راهکارهای جهانی مقابله با آن، نشر دادگستر، چاپ اول، پاییز ۱۳۸۴.
۵۵. معظمی، شهلا، فرار دختران چرا، انتشارات گرایش، چاپ اول، ۱۳۸۲.
۵۶. میرفلاح نصیری، سیده ندا، تعهد به استرداد یا محاکمه در حقوق بین الملل کیفری، انتشارات موسسه مطالعات و پژوهش های حقوقی، تهران، ۱۳۹۴.
۵۷. میر محمد صادقی، حسین، حقوق جزای بین الملل، مجموعه مقالات، نشر میزان، چاپ اول ۱۳۷۷.
۵۸. میر عباسی (باقر) - سالنامه کمیسیون حقوق بین الملل - جلد دوم - سال ۱۹۷۶.
۵۹. می ری دلماس مارتی، نظام های بزرگ سیاست جنایی، ترجمه علی حسین نجفی ابرند آبادی، جلد اول، چاپ میزان، پاییز ۱۳۸۱.
۶۰. نجاتی، مهدی، پلیس علمی و کشف علمی جرایم، انتشارات سمت، چاپ اول بهار ۱۳۸۱.
۶۱. نفیسی (علی اکبر) - فرهنگ نفیسی (ناظم الاطباء) - فرودساز - تهران - چاپ اول - جلد اول ۱۳۴۲.
۶۲. واحدی، قدرت اله، حقوق بین الملل کیفری، انتشارات جنگل، چاپ اول، ۱۳۸۹.
۶۳. حسینی نژاد (حسینقلی) - حقوق کیفری بین الملل، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۱.

۲- مقالات

۶۴. امید، علی؛ محمدی، عطا؛ ماسکانی، شمال، بررسی موانع اینترنتی در ارتباط با استرداد مجرمین در دو سطح بین المللی و داخلی و ارائه راهکارهایی برای بهینه کردن استرداد مجرمین به ایران مطالعات بین المللی پلیس زمستان ۱۳۹۲ - شماره ۱۲، ص ۷۶ تا ۵۳
۶۵. بولوکوس، آدام و گارهام فارل، جرم سازمان یافته و قاچاق مواد مخدر تلاشهای سازمان ملل متحد، ترجمه مهرداد رایجیان اصل، مجموعه شش جلدی همایش علمی و کاربردی جنبه های مختلف سیاست جنایی در قبال مواد مخدر، جلد سوم روزنامه جمهوری اسلامی، چاپ اول ۱۳۷۹.
۶۶. توجهی، عبداللعلی، کاربرد یافته های بزه دیده شناختی در روند مبارزه با اعتیاد، مجموعه شش جلدی همایش بین المللی علمی کاربردی جنبه های مختلف سیاست جنایی در قبال مواد مخدر، جلد دوم روزنامه جمهوری اسلامی، چاپ اول ۱۳۷۹.
۶۷. ریک، کاسپرن، امنیت اطلاعات و تحقیق جنایی، ترجمه محمد حسن دزیانی، ترجمه دبیرخانه شورای عالی انفورماتیک، سازمان برنامه و بودجه کشور، ۱۳۷۶.
۶۸. ژاک بوریگان، بزه کاری سازمان یافته در حقوق کیفری فرانسه، ترجمه علی حسین نجفی ابرند آبادی، مجله تحقیقات حقوقی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۲۲-۲۱ زمستان ۱۳۷۶.

۶۹. سازمان ملل، نشریه بین المللی سیاست جنایی، شماره ۴۴-۴۳ سال ۱۹۹۴، ترجمه دبیرخانه شورای عالی انفورماتیک، سازمان برنامه و بودجه کشور، سال ۱۳۷۶.
۷۰. شمس ناتری، محمد ابراهیم، پولشوئی، آثار و عکس العمل ها، مجله اندیشه حقوقی دانشکده حقوق مجتمع آموزش عالی قم، شماره ۵ زمستان ۱۳۸۲.
۷۱. صفاری، علی، پیشگیری وضعی از جرم، مجله تحقیقات حقوقی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۳۳-۳۴.
۷۲. شهناز نیک انجام، استرداد مجرمین، نشریه دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، شماره ۲۳، بهمن ۱۳۶۶.
۷۳. فیشرویل، ایزابل و موسه، مارک ضرورت اتخاذ تدابیر داخلی به منظور پیشگیری از جرایم، ترجمه سید علی هنجی مجله تحقیقات حقوقی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۴۳، بهار و تابستان ۱۳۸۵.
۷۴. قربان حسینی، علی اصغر، استرداد مجرمین و نقش سازمان پلیس بین الملل در انجام آن، مجله نگهبان انقلاب اسلامی شماره سوم، سال اول آذر ۱۳۷۰.
۷۵. مخدوم، حمیدرضا، بررسی نقش اینترپل در استرداد مجرمین و موانع موجود در امر استرداد، مطالعات بین المللی پلیس، بهار ۱۳۸۹، ص ۳۵ تا ۴۰.

۳- فصل نامه:

۷۶. فصل نامه اینترپل (با توجه به پلیس فنلاند- پولشوئی)، ناجا، زمستان ۱۳۸۷، با نظارت دکتر محمد رضا کریمی.
۷۷. فصل نامه اینترپل (با توجه به پلیس ترکیه- پولشوئی)، ناجا، بهار ۱۳۸۸، با نظارت دکتر محمد رضا کریمی.
۷۸. فصل نامه اینترپل (با توجه به پلیس فرانسه- پولشوئی)، ناجا، تابستان ۱۳۸۸، با نظارت دکتر محمد رضا کریمی.
۷۹. فصل نامه پلیس بین الملل ناجا و سیاست گذاری تروریسم بین المللی، گروه تحقیقات ناجا، تیر ۱۳۸۷.

۴- پایان نامه ها

۸۰. فاطمی شریعت پناهی، سید کاظم، استرداد مجرمین، رساله دکتری، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی ۱۳۵۲.

پیوست ها

۸۱. فهرست موافقتنامه های منعقد شده همکاری حقوقی- قضائی بین جمهوری اسلامی ایران و سایر کشورها
۸۲. نمونه درخواست های استرداد مجرمین
۸۳. قانون راجع به استرداد مجرمین مصوب ۱۳۳۹/۲/۱۴
۸۴. قرارداد استرداد مجرمین بین دولت شاهنشاهی ایران و دولت فرانسه مصوب ۱۳۴۵/۸/۲۲
۸۵. قانون اجازه مبادله پروتکل منضمه به عهدنامه ودادیه و تأمینیه ایران و افغانستان و پروتکل راجع به استرداد مجرمین و متهمین به جرم مصوب ۱۳۰۷/۱۰/۱۶
۸۶. قانون موافقت نامه استرداد مجرمین بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری آذربایجان مصوب ۱۳۷۸/۱/۲۵
۸۷. قانون معاهده استرداد مجرمین بین جمهوری اسلامی ایران و اوکراین (تاریخ انعقاد: ۱۳۸۳/۲/۲۲)

۸۸. قانون موافقت نامه استرداد مجرمین بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت قطر مصوب ۱۳۸۹/۲/۱۸
۸۹. قانون موافقت نامه استرداد مجرمین بین دولت جمهوری اسلامی ایران و امارات متحده عربی مصوب ۱۳۸۹/۹/۳۰
۹۰. قانون موافقت نامه همکاری حقوقی در امور مدنی و کیفری بین جمهوری اسلامی ایران و جمهوری ترکیه مصوب ۹/۳۰ ۱۳۸۹/

منابع لاتین

5- Books , Articles

91. BLACKS LAW DICTIONARY. West publishing co. sixth Edito, ۱۹۹۰.
92. Bringing drug criminal to justice the need for global cooperation ,UN General assembly , special session on world drug program, ۸-۱۰ june ۱۹۹۸
93. Lombois (c). Droit penal international paris, Dalloz, ۱۹۷۱
94. ICPO- international criminal police review, ۱۹۹۲-NO ۴۳۸
95. ICPO- international criminal police review, ۱۹۹۱-NO ۴۳۳
96. ICPO- international criminal police review, ۱۹۸۹-NO ۴۱۰
97. LOUISE SHELLY. The current state of corruption in the NIS. un published statement [http://www.american.edu/trace/pdfs/testimony ۷۹۹. pdf](http://www.american.edu/trace/pdfs/testimony%20799.pdf)
98. Commentary on the UN convention against illicit traffick in narcotic drugs and psychotropic substance ۲ december ۱۹۹۸
99. OBERGFELL-Funches The reaction of civil population and the potential of community crime prevention in the frame work of fighting organized crime (summary) toward a European criminal law against organized crime V. Millitello and Huber, Freiburg ۲۰۰۰
100. OWEN GREEN, Examining international response to illicit arms trafficking, crime , law , a social change , VOL۳۳,NO. ۳, April ۲۰۰۰, kluwer Academic publisher.
101. UN. Doc A/۳۸۳/۵۵/Add. ۱
102. [http://www.europa.eu.int/earlex/ex/en/com/dat/۱۹۹۹/en ۵۹۹ pco ۳۵۲. html](http://www.europa.eu.int/earlex/ex/en/com/dat/۱۹۹۹/en%20۵۹۹%20pco%20۳۵۲.html)
103. Interpretative notes for the negotiation of the protocol to prevent suppressand punish trafficking in person especially women and children supplementing the un convention against transnational organized crime
104. Victor Vasilievich Luneev, crime in the xxth century, international analysis chapter ۹ American. Criminological
105. [Http://www.edu/tracc/pdfs/HTML/Luneev chapter۹. Html](http://www.edu/tracc/pdfs/HTML/Luneev%20chapter۹.html)
106. Kube, Edwin & al” The criminal justice system facing the challenge of organized” revue international the droit penal” vol ۶۸ ۱۹۹۷

7- International Documents and Conventions

107. Constitution of the Interpol adapted by the general assembly AT ITS ۲۵th session

108. [Vienna-۱۹۵۶]
109. Common wealth scheme for the rendition of fugitive offenders, London , ۱۹۶۶ as amended in ۱۹۹۰
110. Convention on Mutual Assistance and cooperation between customs Administration, Brussels , ۱۹۹۷
111. Convention on the setting up of a European police
112. Office (EUROPOL) Brussels, ۱۹۹۵
113. Draft International Convention for the suppression of Terrorist Financing (۱۹۹۹) (A. C. ۵۴/۶/c. ۱۶)
114. European Convention on the Transfer of proceedings in Criminal Matters (Strasbourg- ۱۹۷۲)
115. Model Treaty Extradition New York ۱۴ ember ۱۹۹۰
116. Rome Statute of the International Criminal Court (Rome - ۱۹۹۸)
117. Scheme relating to Mutual Assistance in criminal Matters within the common wealth , Deen Haag ۱۹۸۹ , as amended ۱۹۹۰
118. Un convention Against Corruption (Merida- ۲۰۰۳) Article ۱۴ (b)
119. UN Convention Against Illicit Trafficking in Narcotic Drugs and Psychotropic substances (Viena- ۱۹۸۸)
120. UN convention against Transnational organized crimes
121. [Palermo-۲۰۰۰]
122. UN DOC. A/۳۸۳/۵۵/Add. ۱
123. UN. Doc. A/Res/۱۹۹۴) ۱۵۹/۴۹)
124. Universal Declaration of Human rights ۱۹۴۸
125. Un Tready on Mutual Assistance in criminal Matters , New York, ۱۴ December ۱۹۹۰

7- General Assembly Approvals

126. Resolution No/AGN/۵۰/Res/۱۹۸۱) ۲-Nice)
127. Resolution No/AGN/۵۳/Res/۱۹۸۴) ۶- Luxembourg)
128. Resolution No/AGN/۶۳/Res/۱۶ (Rome- ۱۹۹۴)
129. Resolution No/AGN/۶۵/Res/۱۲ (Antalya-۱۹۹۶)
130. Reso Resolution No/AGN/۶۵/Res/۱۷ (New Dehli-۱۹۹۶)
131. Resolution No/AGN/۶۶/Res/۶ (New dehli-۱۹۹۷)
132. Resolution No/AGN/۶۶/Res/۷ (New dehli-۱۹۹۷)
133. Resolution No/AGN/۶۷/Res/۱۶ (Cario-۱۹۹۸)

134. Resolution No/AGN/۶۷/Res/۲ (cario-۱۹۹۸)
135. Resolution No/AGN/۶۸/Res/۸ (Seaul-۱۹۹۸)
136. Resolution No/AGN/۶۹/Res/۵ (Rhodes-۲۰۰۰)
137. Resolution No/AGN/۶۹/Res/۱۰ (Rhodes-۲۰۰۰)
138. Resolution No/AGN/۷۴/Res/۹ (Berlin-۲۰۰۵)
139. Resolution No/AGN/۷۴/Res/۱۰ (Berlin-۲۰۰۵)
140. Resolution No/AGN/۷۴/Res/۱۲ (Berlin-۲۰۰۵)
141. Resolution No/AGN/۷۴/Res/۱۴ (Berlin-۲۰۰۵)
142. Resolution No/AGN/۷۵/Res/۱۸ (Berlin-۲۰۰۵)

8- Sites

143. [www. interpol. int](http://www.interpol.int)
144. <http://www. interpol. int/public/PO/Legal materials/fact>
145. [sheets/Fsll. asp](http://www. interpol. int/public/ICPO/Legal)<http://www. interpol. int/public/ICPO/Legal>
146. [materials/fact sheet/ Fsb.. asp](http://www. interpol. int/public/ICPO/Legalmaterials/ fact sheet/ Fsb.. asp)
147. <http://www. interpol. int/public/ICPO/core functions/ secure com. asp>
148. <http://www. interpol. int/public/organized crime/ default. asp>
149. <http://www. interpol. int/public/weapons/default. asp>
150. <http://www. interpol. int/public/work art/news. asp>
151. <http://www. interpol. int/public/environmental>
152. <http://www. interpol. int/public/Financial crime/ FOPAC/default asp>
153. <http://www. interpol. int/public/Drugs/ synthetic/ default. asp>
154. <http://www. europol. nl/legal/conv/en/htm>
155. <http://www. alleged-mafia-site. com>
156. <http://www. Spie. org/proceeding/۲۹۳۹>
157. <http://www. mercat. Com/quest/intero/htm>
158. <http://www. fas. org/irp/gao/nsi ۹۶۵۲>
159. AGREEMENT on extradition between the European Union and United States of America
160. EU/US agreements on extradition and on mutual legal assistanc